

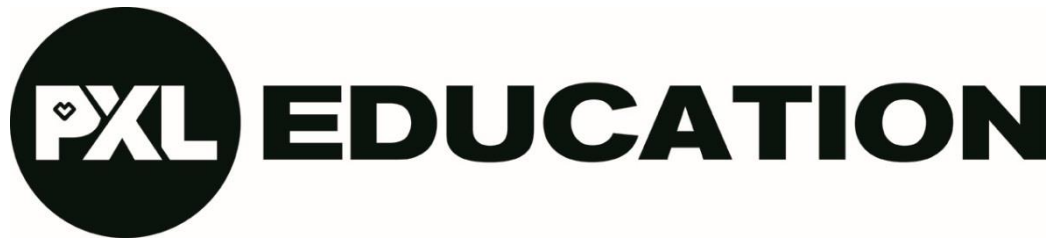
**PROFESSIONELE BACHELOR IN HET ONDERWIJS
KLEUTERONDERWIJS**

Bachelorproef

Aanpassen van een
schoolspeelplaats naar een groene
en leuke speelplaats voor kleuters!

**PROFESSIONELE BACHELOR IN HET ONDERWIJS
KLEUTERONDERWIJS**

Bachelorproef

Aanpassen van een
schoolspeelplaats naar een groene
en leuke speelplaats voor kleuters!

Woord vooraf

Deze scriptie is geschreven als afstudeer onderzoek aan de opleiding kleuteronderwijs op de Hogeschool PXL te Hasselt.

Tijdens dit onderzoek heb ik de kleuterspeelplaats van de Bassischool Stippe Stap te Genk aangepast naar een groene en leuke speelplaats voor kinderen. Meer specifiek ga ik onderzoeken op welke manier ik de speelplaats kan aanpassen, hoe het welbevinden en de betrokkenheid van de kleuters liggen op de speelplaats en wat de visie van de leerkrachten is tegen over een groene school.

Het kiezen van deze topics is voortgekomen uit mijn interesse voor de natuur en uiteraard ook voor de kinderen. Het uitwerken van deze scriptie heb ik als een zeer leerrijk gegeven ervaren. Het biedt mij ook een goede voorbereiding voor de toekomst en geeft mij de kans om mijzelf te kunnen ontplooiën in deze sector. Wel vond ik het redelijk moeilijk om aanpassingen te doen rekening houdend met de verschillende visies van de leerkrachten. Niet alle leerkrachten hebben dezelfde visie tegenover de natuur, toch moeten al deze leerkrachten zich ook goed voelen tijdens het toezicht.

Het uitwerken van deze scriptie ging niet altijd vanzelfsprekend, er zijn dan ook enkele personen die ik graag zou willen bedanken. In eerste instantie zou ik graag mijn promotor, Marie Evens, willen bedanken. Voor al de tijd en energie om mijn scriptie in goede banen te leiden.

Ook zou ik graag mijn stageschool Stippe Stap en het leerkrachtenteam willen bedanken voor de unieke kans, de steun en al de positieve reacties die ik heb verkregen tijdens dit project. Voor het de ontwikkeling en de realisatie van het project zou ik graag mijn familie en vrienden willen bedanken, met een oprechte dank aan mijn ouders, Michel Bammens en Annita Wyman. Mijn laatste dank gaat uit naar Wesley Agten voor het op punt stellen van de lay-out.

Ik wens u veel leesplezier.

Tessa Bammens

Houthalen, 24 april 2018

Inhoudstabel

1.	Inleiding.....	4
2.	Oriënteren en richten.....	5
2.1	Het praktijkprobleem beschrijven	5
2.2	Onderzoeksdoel.....	7
2.3	Onderzoeksvraag.....	7
3.	Plannen.....	8
4.	Verzamelen en analyseren.....	10
4.1	Deelvraag 1: wat houdt een groene speelplaats in?	10
4.1.1	Bestuderen van tekstbronnen.....	10
4.1.1.1	Acht streefpunten	10
4.1.2	Aanpassingen met oog op de natuur.....	14
4.1.3	Bezoeken	20
4.1.3.1	Bezoeken van een groene speelplaats.....	20
4.1.3.2	Educatieve instelling	23
4.2	Deelvraag 2: Wat zijn de invloeden van een aangepaste speelplaats op de kinderen? Komt een aangepaste speelplaats ten goede aan het welbevinden en de betrokkenheid van de kleuters?	23
4.2.1	Observatiesysteem 1: welbevinden en betrokkenheid	23
4.2.2	Observatiesysteem 2: speelplaats.....	24
4.3	Deelvraag 3: Welke invloed heeft een groene speelplaats op de visie van de leerkrachten over de opbouw van een nieuwe speelplaats?.....	24
4.4	Deelvraag 4: Hoe kan ik de kleuters een correcte attitude aanbrengen tegen over de natuur?.....	27
4.4.1	Observatiesysteem aan de hand van een leerplandoelstelling	27
5.	Ontwerpen.....	28
5.1	Ontwerpeisen en ideeën	28
5.2	Conclusie ontwerp	34
5.2.1	Welbevinden en betrokkenheid	34
5.2.2	Observatiesysteem 2: speelplaats.....	35
5.2.3	Vragenlijst leerkrachten.....	35
6.	Concluderen en vooruitblikken	38
7.	Bijlage	41
7.1	Observatiesystemen	41
7.1.1	Observatiesysteem welbevinden en betrokkenheid.....	41
7.1.2	Observatiesysteem speelplaats.....	50
7.1.3	Observatiesysteem aan de hand van leerplandoelstelling	61
7.2	Vragenlijst visie van de leerkrachten voor de verandering van de speelplaats	63
7.3	Vragenlijst visie van de leerkrachten na de verandering van de speelplaats	66
7.4	Aanvullende foto's.....	69
8.	Literatuurlijst.....	71

1. Inleiding

Een grijze speelplaats 'groen' maken, waar de kleuters hun betrokkenheid en welbevinden ten goede komt, een hele uitdaging als je het mij vraagt!

De basisschool Stippe Stap te Genk ging deze uitdaging niet uit de weg! De school met een groene visie, zoals de ouders, de leerkrachten en directie het beschrijven. De school wilt inzetten op het betrekken van leerlingen in de natuur en werkt daarom met het project van MOS. De school wilt de beide speelplaatsen van het lager onderwijs en de kleuterblok groener maken, met dit project zijn ze al gestart. De lagere school heeft een blotevoeten pad uitgewerkt op hun speelplaats en iedere klas heeft een eigen moestuin gekregen. Verdere plannen zijn nog in ontwikkeling. Ik ga mij persoonlijk meer richten op de speelplaats van de kleuterblok.

De school heeft voorlopig op de kleuterspeelplaats een klimrek geplaatst en de glijbaan vernieuwd. Verder is hier jammer genoeg nog niet veel aangepast en is er niet meteen veel groen te vinden. Om deze reden heb ik samen met de directie besloten om mee te helpen in dit project en de speelplaats samen te vernieuwen.

In het eerste hoofdstuk: "oriënteren en richten" ga ik opzoek naar het praktijkprobleem volgens de 5 x W +H Methode. Bij het gebruik van deze methode ben ik uitgekomen op mijn onderzoeksdoel. Vanuit dit doel ben ik gestart met het op stellen van mijn onderzoeksvraag samen met de deelvragen.

Zodra ik mijn onderzoeksvraag op punt had gesteld ben ik verder gaan zoeken naar mogelijke onderzoeksactiviteiten die ik kon uitvoeren met betrekking op mijn onderzoeksvraag. In het hoofdstuk: "plannen" vindt u mijn planning terug van de onderzoeksactiviteiten die ik heb uitgevoerd. De activiteiten zijn gelinkt aan de verschillende deelvragen en op welke manier ik deze onderzoeksactiviteiten heb uitgevoerd.

Voor dat ik de speelplaats kon vernieuwen heb ik heel wat informatie moeten verzamelen. In het hoofdstuk: "verzamelen en analyseren" vindt u informatie terug over een groene speelplaats en wat de mogelijkheden zijn om deze aan te passen. Tijdens mijn zoektocht naar deze informatie komen verschillende informatiebronnen aan bod. Na het verzamelen van deze informatie komt het volgend hoofdstuk: "ontwerpen" aan bod. Hier heb ik al de verzamelde informatie verwerkt tot verschillende leuke ontwerpen.

In het hoofdstuk: "concluderen en vooruitblikken" bespreek ik de resultaten van het aanpassen van de speelplaats. Ik vergelijk de observaties van voor de verandering met de observaties van na de verandering. Ik ga in dit hoofdstuk ook dieper in op de eventuele mogelijkheden om verder onderzoek uit te voeren. De foto's van mijn uitgewerkt ontwerp kan u terug vinden in het laatste hoofdstuk: de bijlagen.

2. Oriënteren en richten

2.1 Het praktijkprobleem beschrijven

Tegenwoordig zijn de speelplaatsen van de meeste scholen maar grijs en saai, er valt niet veel groen te vinden op de speelplaatsen, dit typeert volgens Gijsel (2013) ook al generaties lang de basisscholen in Vlaanderen. De speelplaatsen zijn vaak verouderd en niet iedere school besteedt evenveel aandacht aan de speelplaatsen, zolang de kinderen maar kunnen 'spelen'. Maar spelen op een grijze en saaie speelplaats, is dat wel zo leuk? Uit een interventiestudie van Wageningen (2013) is gebleken dat een groene speelplaats veel meer goede effecten heeft op de kinderen dan een speelplaats waar dit niet is. De kinderen gaan de school leuker vinden en gaan zich beter in hun vel voelen (Groen contact, 2014). Minder negatief gedrag, geen tijd voor verveling en een plaats waar aan ieders behoeften tegemoet wordt gekomen, dat zijn de hoofdelementen die te vinden zijn op een groene speelplaats. Een speelplaats met variatie, voor ieders welbevinden, zoals ook Goodplanet (2017) het vermeldt. Welbevinden wilt vooral zeggen dat de school of leerkracht een klimaat creëert waar het kind zich thuis voelt (Van Oers & Janssens-Vos, 2000). Dit positief klimaat heeft invloed op het gedrag van de kinderen en staat in verband met de betrokkenheid die verhoogt. Betrokkenheid ontstaat niet door spelmogelijkheden die te simpel of te veilig zijn, maar neemt anderzijds ook af wanneer een spelmogelijkheid te moeilijk is voor de kinderen. Het juiste evenwicht tussen het welbevinden en de betrokkenheid van kinderen is daarom ook uiterst belangrijk om de kinderen zaken te willen aanleren, een aandachtspunt dat ook bij Laevers (geciteerd uit Van Oers & Janssens-Vos, 2000) ter sprake komt. Tijdens een observatie in de school is mij dan ook meteen opgevallen dat de kinderen bij het begin van de speeltijd zich even kunnen uitleven, maar na enige tijd wordt de speelplaats voor hun al rap saai daalt hun betrokkenheid zichtbaar.

Het praktijkprobleem is een probleem waar vele scholen niet mee bezig zijn, voor hun is een speelplaats hebben al voldoende. Het probleem, dat in deze bachelorproef centraal staat, doet zich voor op heel wat scholen voor alle graden.

Op de basisschool Stippe stap te Genk hebben ze deze veronderstellingen ook gedaan. De speelplaatsen van zowel de kleuterblok als het van lager onderwijs zijn niet voldoende uitgerust om de kinderen in een leuke creatieve omgeving te laten spelen. Na een persoonlijke observatie is het mij opgevallen dat er op de speelplaats niet meteen veel groen te vinden is. Aangezien de school wel het logo heeft van een MOS-school, is het wel de bedoeling dat zij ook een groene speelplaats hebben en deze blijven behouden. Het MOS-logo wil zeggen dat de school zorgt voor een milieuvriendelijke en duurzame leer-en leefomgeving (Departement omgeving, z.j.). De school zelf heeft samen met een MOS-begeleiders al een werkplan gestart om de speelplaats te vernieuwen.

Het MOS-logo kan de school behalen door zich te registreren als MOS-school op de groene kaart. Eens ze dit hebben gedaan krijgt de school begeleiding op maat aangeboden. De MOS-begeleider werkt samen met de leerkrachten om de school aan te passen naar een milieuvriendelijke en duurzame leer-en leefomgeving. Als ze deze begeleiding eenmaal hebben gekregen krijgen zij het MOS-logo, de school moet hier uiteraard steeds blijven aan werken. De school, Stippe stap, geeft zelf een goede aanzet tot de opbouw van een groene speelplaats, echter ligt de speelplaats er nog steeds grijs bij. Om deze reden ga ik de school helpen om de speelplaats groener te maken. De school heeft al een aantal stappen

ondernomen. Zo moeten de kinderen per klas zorgen voor hun eigen moestuin, de kinderen mogen mee helpen bij het opruimen van de speelplaats, de leerkrachten proberen zo vaak mogelijk buiten les te geven en de school hangt regelmatig voedsel op voor de dieren.

De school merkt ook op dat de ouders hier tegenwoordig ook meer mee bezig zijn, uit ervaring hebben zij gemerkt dat er ouders zijn die speciaal naar deze school komen omdat deze een MOS-logo heeft. De school probeert dan ook zoveel mogelijk samen te werken met de ouders op het MOS-logo te kunnen behouden. De ouders komen regelmatig een handje toesteken, wat ook nog eens de ouderparticipatie bevordert.

De school start zelf met de opbouw van de speelplaatsen, het is de bedoeling dat ik deze verder aanpas naar een leerrijke speel en leef-omgeving voor de kleuters. Een groene speelplaats houdt volgens Goodplanet (2017) vooral in dat de kinderen tot gevarieerd spel kunnen komen. Iedere dag in contact komen met de natuur, kan leiden tot zeer interessante lesimpulsen. De schoolspeelplaatsen van de toekomst zijn groen, gezellig en avontuurlijk (Goodplanet, 2017)!

De beide speelplaatsen van de school zijn al goed onder handen genomen. Zowel de speelplaats van de lagere school als de kleuterschool hebben nieuwe speeltuigen gekregen. Bij de lagere school zijn zij bezig met het uitwerken van een blotevoeten pad. Bij de kleuterblok krijgt iedere kleuterklas een eigen klastuin, aan deze stap moeten zij nog beginnen te werken. De stappen worden afwisselend gedaan tussen de speelplaats van het de lagere school en de speelplaats van de kleuterblok.

De school wilt het buiten spelen aantrekkelijker maken voor kinderen. Het merendeel van de kinderen kijkt volgens de leerkrachten van de school te veel televisie of zitten teveel achter de computer. De school wilt daarom inzetten op het leren buiten spelen. De kinderen krijgen hierdoor ook een andere mentaliteit tegen over de natuur. Volgens Goodplanet (2017) zou het dagelijks contact met de natuur een positieve factor zijn voor het natuurbewustzijn van de kinderen. Goodplanet verwijst hier naar de groene pedagogiek. Groene pedagogiek houdt in dat de kinderen meer in contact komen met de natuur en met de natuurlijke processen in het onderwijs; vies worden in de modder, balanceren over een omgevallen boom, vallen en opstaan, rennen door de regen,... zijn de beginpunten van groene pedagogiek (Stichting groene pedagogiek, z.j.).

Op de speelplaats vinden we niet enkel kinderen terug, ook de leerkrachten spelen tijdens de speeltijden een grote rol. Het zijn de kinderen die op de speelplaats moeten spelen terwijl de leerkrachten vaak enkel toezicht houden. De leerkrachten denken volgens Gijsel (2013) anders over een groene speelplaats en stellen zich meer de vraag; "is het dan nog wel veilig?" En "is het dan nog mogelijk om de speelplaats overzichtelijk te houden?"

Ongelijk kan ik de leerkrachten niet geven, de verantwoordelijkheid van de leerkracht stijgt wanneer de speelplaats meer avonturen bevat. Maar dit mag uiteraard niet ten nadele zijn van de kinderen. Het is belangrijk dat er duidelijke regels worden opgesteld voor zowel de kinderen als voor de leerkrachten. De directie van de school werkt daarom ook nauw samen met een werkgroep om dit te kunnen realiseren. De werkgroep bestaat uit verschillende leerkrachten die regelmatig samen zitten om aanpassingen te doen aan de speelplaatsen en om de andere leerkrachten te motiveren. Voor hun is het even belangrijk dat de school het MOS-logo kan behouden.

Bassisschool Stippe stap is uiteraard niet de enige school die zich inzet voor het milieu. Het valt mij meteen op dat meer en meer scholen deze veranderingen volgen. Het milieu speelt een grote rol in ons leven, iets waar men vroeger minder mee bezig was. Er vinden meer projecten plaats, zoals speelplaats Pimp je speelplaats, dat het milieu meer ter sprake laten komen in het onderwijs.

In de leerplandoelen van het onderwijs vindt men een aparte lijst met doelen rond natuur terug. Het project, Outdoor Education, ziet men ook vaker terug komen in het onderwijs, zowel in de scholen als in de opleiding kleuteronderwijs. Outdoor Education wilt zeggen dat de kinderen ten volle kunnen leren in natuurlijke omgevingen, de kinderen gaan hierbij dan ook best zoveel mogelijk naar buiten en de leerkrachten proberen zoveel mogelijk buiten les te geven (Ardroy, z.j.).

2.2 Onderzoekdoel

Ik zou graag de speelplaats willen aanpassen naar een plaats waar de kinderen kunnen genieten van het spelen in de natuur op een positieve manier, zodat ze nog steeds het respect tegen over de natuur behouden.

2.3 Onderzoeksvraag

Hoe kan ik de speelplaats van de kleuterblok aanpassen naar een groene speelplaats, waar de kleuters ten volle kunnen genieten van de natuur?

- 1) Wat houdt een groene speelplaats in?
- 2) Wat zijn de invloeden van een aangepaste speelplaats op de kinderen? Komt een aangepaste speelplaats ten goede aan het welbevinden en de betrokkenheid van de kleuters?
- 3) Welke invloed heeft een groene speelplaats op de visie van de leerkrachten over de opbouw van een nieuwe speelplaats?
- 4) Hoe kan ik de kleuters een correcte attitude aanleren tegen over de natuur?

3. Plannen

Om een antwoord te verkrijgen op mijn onderzoeksvraag en de deelvragen zal ik onderzoeksactiviteiten moeten uitvoeren in functie van het beantwoorden van deze vragen. In dit kader vindt u de datums, de deelvraag waaraan de onderzoeksactiviteit is gelinkt, wat ik precies ga doen, wat voor onderzoeksactiviteit ik ga uitvoeren en waar ik naar opzoek ga.

Datum	Deelvraag	Wat te doen?	Soort + waar opzoek gaan
Januari	1	Opzoeken wat een groene speelplaats inhoudt.	Bestuderen: ik ga opzoek in een aantal verschillende bronnen, zowel het internet als in verschillende boeken.
Januari	1	Opzoeken hoe de speelplaats van de kleuterblok er uit kan zien en wat de mogelijkheden zijn om deze aan te passen aan de kleuters.	Bestuderen: ik ga opzoek in een aantal verschillende bronnen, zowel het internet als in verschillende boeken.
Januari	1	Opzoek gaan naar aanpassingen die kunnen gebeuren met aandacht op de natuur, om de groene speelplaats te kunnen bouwen.	Bestuderen: ik ga opzoek in een aantal verschillende bronnen, zowel het internet als in verschillende boeken.
Begin februari	1	Een school bezoeken waar al een groene speelplaats is uitgewerkt, vooral met betrekking op de kleuterblok.	Bezoeken: voor deze stap ga ik opzoek naar een school waar de groene speelplaats al is opgebouwd, ik ga deze bekijken en eventueel ook vragen stellen aan de leerkrachten, kinderen en directie.
Begin februari	2	Observeren hoe de kleuters zich gedragen op de speelplaats, voor de verandering.	Observeren: ik ga de kinderen observeren hoe zij zich gedragen op de speelplaats dat nu actief is. Hoe ze reageren tegen over elkaar, hun welbevinden en betrokkenheid.
Begin februari	4	Observeren hoe de kinderen omgaan met de natuur.	Observeren: ik ga observeren hoe de kinderen attitude vertonen tegen over de natuur.
Eind februari	3	Vragenlijst aan de leerkrachten, voor de verandering.	Vragen: ik ga aan de leerkrachten een aantal vragen stellen over hun visie tegen over een groene speelplaats.
Begin maart	1 en 4	Bezoeken van educatieve instellingen om meer informatie te verkrijgen.	Bezoeken / vragen: ik ga het educatieve centrum bezoeken om meer te weten te komen over MOS en een groene speelplaats, om na te gaan hoe ik de kinderen een correcte attitude in de natuur kan aanleren.
Begin maart	1	Het ontwerpen van een groene speelplaats.	In deze fase ik ga ik al de verzamelde informatie samen

			bundelen om een ontwerp te maken rond de groene speelplaats.
18 april	1	De speelplaats aanpassen.	De speelplaats wordt aangepast naargelang het ontwerp dat werd uitgewerkt.
Eind stageperiode	2	Observeren wat de invloeden zijn van de aangepaste speelplaats op de kinderen.	Observeren: vanuit de voorgaande observatie ga ik nagaan of dit nog steeds het geval is en welk aanpassingen er eventueel zijn gebeurt.
Eind stageperiode	4	Observeren of de kinderen meer respect hebben tegen over de natuur.	Nagaan of de kleuters hun attitude tegen over de natuur zijn veranderd of hetzelfde zijn gebleven.
Eind stageperiode	3	Bevragen hoe de leerkrachten de verandering ervaren.	Vragen: ik ga de leerkracht vragen stellen over de aanpassingen van de groene speelplaats en of hun visie hier tegenover verandert is?

4. Verzamelen en analyseren

4.1 Deelvraag 1: wat houdt een groene speelplaats in?

“Liever gevaarlijk spelen dan je veilig vervelen” ~Sigrun Lobst

4.1.1 Bestuderen van tekstbronnen

4.1.1.1 Acht streefpunten

Een groene speelplaats is volgens Pimp je speelplaats (2017) opgebouwd uit acht streefpunten. Deze streefpunten zouden de basis zijn voor een ‘ ideale speelplaats’. Een plaats waar de natuur, de kinderen, de leerkrachten en de omgeving terecht kunnen om een prikkelende en natuurlijk omgeving te creëren.

Streefpunt 1: welbevinden voor iedereen

De speelplaats is een plaats die voor ieder kind toegankelijk moet zijn. De kinderen die nood hebben aan rust en veiligheid moeten een plek vinden op de speelplaats, er moet ook ruimte zijn voor de kinderen die liever actief bezig zijn.

De speelplaats moet tegemoet komen aan ieders behoeften, voldoende variatie is volgens Pimp je speelplaats (2017) dan ook van uiterst belang. Dit geldt zowel voor de inrichting en infrastructuur van de speelplaats als voor de activiteiten en de materialen die de school en de leerkrachten aanbieden.

Een speelplaats waar verveling heerst is volgens Went & Van gelder (geciteerd uit Pimp je speelplaats, 2017) simpelweg wachten op conflicten. Het is daarom ook belangrijk dat er een goed evenwicht wordt gezocht tussen het georganiseerd spel en het spontaan spel, waarbij rekening wordt gehouden met de verschillende noden van de kinderen (Vlaamse dienst speelpleinwerk, 2016).

Hoe gevarieerder, uitdagender en speelser de speelplaats is, hoe meer kinderen 100 % betrokken gaan zijn tijdens hun spel. Er bestaan volgens Vlaamse dienst speelpleinwerk (2016) 4 basiswoorden om tot spel te komen:

- Vrijheid: de kinderen moeten de kans krijgen om te kiezen waar ze willen spelen.
- Interesse: de ruimte moet aantrekkelijk gemaakt worden voor alle kinderen.
- Comfort: de ruimte moet herkenbaar gestructureerd zijn, maar hier en daar toch een geborgen hoekje zitten.
- Uitdaging: er moet voor gezorgd worden dat er plaatsen zijn die de kinderen uitdagen.

Deze aandachtspunten vragen een andere kijk op de begeleiding, het toezicht en de afspraken op de speelplaats. De leerkrachten moeten ook open staan voor een vernieuwende speelplaats (Pimp je speelplaats, 2017).

Streefpunt 2: elke dag natuurlijk

Elke dag in contact komen met een natuurlijke omgeving zou volgens Pimp je speelplaats (2017) bijdragen aan de opvoeding tot natuurbewuste volwassenen. Van kleins af aan zouden de kinderen moeten leren genieten van deze natuurlijke omgevingen. Het kan de kinderen helpen om op te groeien tot flexibele, veerkrachtige en creatieve volwassenen, elementen die de maatschappij in de toekomst nodig heeft. En laat deze elementen nu ook veel voorkomende effecten zijn van het natuurlijk spelen en leren (Minderhoud & Bremmers, 2011).

In contact komen met natuurlijke omgevingen zou in grote lijnen naar voor moeten komen in de klas en uiteraard ook op de speelplaats. Aangezien de kinderen het merendeel van hun tijd op school zijn, is het belangrijk dat hier de basis wordt gelegd. Een groene speelplaats actief benutten tijdens les activiteiten zou volgens Breman, B.C; Vries, S. & Hemke, E.(2013) bijdragen tot de natuurhouding van de kinderen. Sporadische uitstappen naar het bos zouden volgens Pimp je speelplaats (2017) niet voldoende bijdragen om de kinderen natuurbewust te maken.

Bloemen, planten, grote en kleine dieren zijn vier belangrijke elementen die een rol spelen bij het natuurbewust maken van de kinderen. Het leren leven met de seizoenen, de planten en de dieren, spelen dan ook volgens Both (2006) een belangrijke rol bij het leren leven met de natuur.

Streefpunt 3: gezond en goed voor het leefmilieu

Uit een studie van de universiteit Gent is gebleken dat een op de vijf kinderen tussen 4 en 14 jaar te zwaar worden in Vlaanderen. De norm zegt dat kinderen van een tot vijf jaar gemiddeld drie uur per dag beweging nodig hebben, verschillend van lichte, matige tot hoge intensiteit (Vlaamse instituut voor gezond leven, 2018). Voldoende beweging is dus van uiterst belang voor de kinderen, een gevarieerde groene speelplaats zou volgens Pimp je speelplaats (2017) aanzetten tot het bewegen van de leerlingen. Bewegen heeft dan ook zeker een positief effect op de gezondheid van de kinderen. Uit het artikel gezonde schoolpleinen van het project gezonde school (2015) is ook gebleken dat een op de drie kinderen een vitamine D tekort te heeft. Regelmatig buiten spelen zou voor een verhoging van deze tekorten kunnen zorgen.

Niet alleen het verbeteren van de fysieke gezondheid zou van toepassing zijn maar ook het stimuleren van mentale gezondheid is een voordeel van een groene speelplaats. Prikkelen van de fantasie, het bevorderen van sociale interacties en leren over het belang van de natuur, heeft een positief effect op het concentratievermogen en de leerprestaties van de kinderen. Kinderen met gedrags- of leerproblemen blijken buiten soms makkelijker hun plaats te vinden dan in de klas (Pimp je speelplaats, 2017).

Het rapport 'Natuur, stress en cortisol' van Custers en Van den Berg (2007) geeft een overzicht van het positief stressherstellende effect van contact met natuur.

Volgens het agentschap natuur en bos (2012) levert een groene speelplaats een bijdrage aan het behoud van biodiversiteit. Het groen op de speelplaats werkt als een filter die een positief impact heeft op onze gezondheid.

Streefpunt 4: van buiten leren

Kinderen laten buitenspelen is niet zomaar 'spelen', de kinderen zijn spontaan bezig met het verwerven van eigen competenties. Het ontdekken van de natuur en kennis hierover opdoen, zijn elementen die centraal staan op een groene speelplaats. Regelmatig naar buiten gaan en de lessen naar buiten verplaatsen zou er volgens Pimp je speelplaats (2017) voor zorgen dat de kinderen deze speelplaats zien als een leeromgeving. Af en toe naar buiten gaan om enkel tijdens de speeltijden te spelen zou geen positief effect hebben, de kinderen zijn uitgelaten en lopen alle kanten op.

Learning through Landscapes (geciteerd uit Both, 2002,2003a) ziet dit 'alleen maar spelen' als een visie die niets met het onderwijs te maken heeft. Binnen en buiten vormen samen de school, in beide plaatsen zijn even veel leerkansen te vinden. In het artikel wordt dit ook wel 'het verborgen leerplan van het schoolterrein' genoemd, een correct beschreven benaming naar mijn mening.

In de leerplandoelstellingen ziet men veel ontwikkelingsdoelen terug komen voor kleuters die bereikt kunnen worden door buitenspel. Vallen en opstaan, 2 kernwoorden die ook gekoppeld kunnen worden aan buitenspel. De kleuters de kans geven om hiermee leren om te gaan zal niet lukken als alles beveiligd en verzacht wordt. Het online project "Vallen en opstaan", geeft leerkrachten tips en oefenvideo's om de kinderen veilig te leren vallen (Pauwels, z.j.).

Streefpunt 5: speelplaats voor kunst, creativiteit en techniek

Een speelplaats waar kunst, creativiteit en techniek mogelijk zijn zorgt voor een inspiratiebron voor de kinderen. De kinderen laten inspireren door de elementen die de natuur op dat moment te bieden heeft prikkelt de creativiteit, de fantasie en het probleemoplossend denken (Pimp je speelplaats, 2017).

In samenspraak met de leerkrachten kunnen hier veel creatieve projecten aan gekoppeld worden, die door de leerlingen zelf kunnen worden aangekleed.

Ook STEM (Science, Technology, Engineering, Mathematics) zou vaker op de scholen mogen voorkomen. Volgens Onderwijs Vlaanderen (2012) heeft de samenleving meer mensen nodig met een STEM-profiel. De kinderen hier mee in contact laten komen op een groene speelplaats zou invloed hebben op de ontwikkeling van dit profiel.

Streefpunt 6: dynamische en co- creatief

Pimp je speelplaats (2017) raadt aan om bij het begin van het project samen te werken met andere personen: ouders, vrijwilligers en eventueel buurtbewoners. Door samen te werken en rekening te houden met hun ideeën, wensen en mogelijkheden zorgt dit voor een gevoel van verbondenheid en positieve aandacht voor iedereen. Door de grote diversiteit van de betrokken personen zal er een rijker beeld worden gecreëerd van de speelplaats. De verschillende meningen van iedere persoon waarderen en hier zoveel mogelijk rekening mee houden, creëert een verbindend schoolklimaat (De Cock & Laget, 2014).

Ook in de volgende fases van het project is deze samenwerking zeer belangrijk. Voor het onderhouden van de speelplaats kunnen zowel de leerlingen als de ouders grotendeels worden ingezet, wat de ouderbetrokkenheid kan verhogen.

In de praktijk worden ouders weinig betrokken bij de opbouw en het onderhouden van het schoolplein. Slechts 16 % van de kinderen en ouders worden gevraagd naar hun mening, toch geeft 61% van de ouders en 76% van de kinderen aan dat ze graag zouden meehelpen bij het onderhouden en verbeteren van het schoolplein (Gezonde school, 2015).

De speelplaats is uiteraard nooit helemaal af, de bevolkingsgroep blijft veranderen, nieuwe kinderen en leerkrachten vullen de scholen jaarlijks aan. De speelplaats mag dan ook beschouwd worden als een dynamisch, veranderend gegeven waarin iedereen telkens opnieuw een eigen inbreng kan hebben. Positieve ervaringen op de speelplaats zijn belangrijk voor de ontwikkeling van de kinderen op politiek en sociaal burgerschap. Zowel de positieve als negatieve ervaringen bepalen mee hoe ze dat burgerschap later invullen (De Cock & Laget, 2014).

Streefpunt 7: gedeelde ruimte is meer ruimte

De speelplaatsen worden meestal gebruikt door de school zelf, buiten de schooluren is de speelplaats gesloten. Het openstellen van infrastructuur wordt in vele scholen beschouwd als een grote uitdaging, ondanks de meerwaarde hiervan (Slim gedeeld, 2016).

Tegenwoordig zijn er grote tekorten aan buitenspeelruimte en gaat het eens zo belangrijk zijn dat de scholen de speelplaatsen openen na de schooluren (Pimp je speelplaats, 2017). Het openstellen van de speelplaats heeft zowel positieve effecten voor de school als voor de omgeving. De school weet in eerste instantie beter wat in de buurt leeft en kan hier gemakkelijker op inspelen. De school kan de ruimtelijke noden van de omgeving wegwerken, een kwestie van slim en efficiënt omgaan met deze beschikbare ruimte. Door de toenemende bevolkingsdruk komen deze noden steeds meer en meer naar voren. Niet alleen de school en de omgeving kunnen profiteren van de positieve effecten, ook is het delen van de infrastructuur milieu-efficiënt. Het afbreken of opbouwen van nieuwe gebouwen zijn belastend voor het milieu. Men bespaart ook heel wat verplaatsingen uit door activiteiten uit de omgeving te laten doorgaan op de speelplaats (Slim gedeeld, 2016). Uiteraard moeten er duidelijke regels worden opgesteld voor beide partijen, alvorens de school hun infrastructuur open stelt.

Streefpunt 8: een school met visie, van binnen en van buiten.

Elke school ontwikkelt een eigen visie, die ze doortrekt naar de speelplaats en de speeltijden. In deze visie zit vaak de verwoording van de doelstelling, de keuzes voor een bepaalde pedagogie en de aanpak van deze pedagogie in verwerkt (Pimp je speelplaats, 2017). De visie wordt ontwikkeld door de directeur in samenspraak met de leerkrachten. Dit kan gebeuren vanuit pedagogische inzichten, maar ook op basis van ervaringen en observaties. De visie wordt dus voortgedragen door het hele team. De school Stippe stap heeft hierbij een groene visie ontwikkeld, samen met het leerkrachten team willen zij inzetten op de beleving van de kinderen in de natuur.

De school kiest zelf welke elementen en accenten zij leggen op de buitenruimte en het buitenspel. De school houdt best rekening met een aantal aspecten zoals: het samenhangend publiek, de wensen van de ouders en kinderen en de omgeving. De speelplaats is eigenlijk een weerspiegeling van deze visie, aandacht voor de speelplaats draagt bij tot een positief imago van de school. De speelplaats waar aandacht aan wordt besteed kan een positieve signaal geven aan de buurt en (nieuwe) ouders. De speelplaats is met andere woorden een

visitekaartje van de school. Het visitekaartje kan in verloop van tijd kan evolueren, door het feit dat het publiek ook telkens verandert.

4.1.2 Aanpassingen met oog op de natuur

De vernieuwing van een grijze speelplaats naar een groene speelplaats heeft zowel een milieu- als educatieve winst. Scholen die zich hiervoor inzetten starten een multiplicator effect. De school stimuleert andere scholen en zetten de kinderen aan om deze visie thuis of in hun verdere leven voort te zetten. Door het creëren van een groene omgeving met veel natuurlijke elementen, leren de kinderen de waarde van de natuur kennen, want hoe kan een kind de waarde van de natuur beseffen als het nooit heeft mogen buiten spelen? De speelplaats is de enige plaats die volledig van de kinderen is, een groene speelplaats werkt daarom stimulerend op de sociale rust, bewegingsspel en op het fantasiespel (Natuur op school, 2015).

Voor de vernieuwing van de groene speelplaats is het belangrijk om open te staan voor nieuwe dingen en de fantasie te laten werken. Er zijn tal van leuke dingen die men kan bedenken om spelvormen en speelgroen te combineren.

In de documentatiemap Natuur op school (2015) staan tal van tips en ideeën om een groene speelplaats op te bouwen. Deze tips en ideeën zijn ook terug te vinden in het boek: Vergroening op school (2009). Tijdens deze acties komen drie belangrijke aspecten aan bod, deze aspecten zijn de basispijlers van het Vlaamse natuurbeleid.

- 1) Bestuderen van en leren zorg dragen voor dieren.
- 2) Het leren kennen van en zich engageren voor natuur in diverse gebieden: bossen, parken, tuintjes in school of thuis, ...
- 3) In interactie treden met andere betrokken individuen en groepen is essentieel: overleggen met andere betrokken om van je werk iets duurzaam te maken.

MOS onderscheidt hierbij aansluitend vier concentrische kringen, die in verbinding staan met elkaar en elkaar opvolgen: de klas, de school, de schoolstraat en de omgeving op wandelafstand. Aangezien het gaat over de vernieuwing van de speelplaats ga ik enkel de school kring bespreken.

De acties zijn opgedeeld in groentips, dierentips en mensentips.

Groentips

Groentip 1: gevelbeplanting

Klimplanten, zelfhechtende klimplanten, niet zelfhechtende klimplanten (die steun nodig hebben), eenjarige klimmers en leifruit¹ zorgen voor grote visuele en esthetische impact, het combineren van deze verschillende planten levert een mooi resultaat van kleurschakering. Niet alleen de kleurschakering maar ook het ineen lopen van bloeitijden levert een extra waarde aan dit proces. De planten bieden bovendien ook schuilgelegenheid aan tal van vogels en is een zeer goede isolator in de zomer en de winter.

---

¹ Leifruit zijn leibomen die fruit dragen, de takken zijn horizontaal geleid.

Tenslotte is het belangrijk dat de oude muurvegetatie, indien hier sprake van is, blijft behouden worden op de speelplaats vanwege hun hoge natuurwaarde, esthetische waarde en educatieve waarde.

Groentip 2: bomen, struiken, borders op of rondom de speelplaats

Plantenbakken met gewone kruidige planten is sterk af te raden, deze zijn onderhoudsintensief, weinig uitnodigend voor kinderen en kennen vaak een korte levensduur. In deze plantenbakken plaatst men best onderhoudsarme vetplantjes zoals muurpeper en wit vetkruid of kruiden zoals tijm, oregano, ... Voor een stabiel milieu is het belangrijk om ervoor te zorgen dat er meerder lagen zijn voorzien: kruiden-, struik-, en boomlaag. Maak hierbij ook geen gebruik van sproeimiddelen / sproeistoffen, dit is een grote ecologische als pedagogische fout.

Uiteraard moet er zorgvuldig worden nagedacht over de plaats waar er geplant wordt. In eerste instantie moet de standplaats gekozen worden op basis van de functie. Toch houdt men er best rekening mee dat kinderen nog steeds sporten kunnen uitoefenen zonder de planten te beschadigen. Plant ook zeker vanuit pedagogische overwegingen, de leerlingen moet hier binnen het jaar iets van kunnen hebben.

Groentip 3: hoogstammige fruitbomen

Niet alle fruitbomen zijn aan te raden voor te plaatsen op de speelplaats. Door het vallend fruit, vooral van de zoete en relatief zachte fruitsoorten, worden wespen aangetrokken. Ookal is er tegenwoordig een grote aanbod aan laagstam-en halfstamboomsoorten, toch kiest men best voor hoogstammige soorten om volgende redenen:

- Grotere genetische variatie
- Oude soorten zijn smaakvoller
- Onder hoogstammen kan men de ruimte opnieuw benutten
- Hoogstammen bieden een landschappelijke meerwaarde
- Vruchten zullen niet voortijdig geplukt worden, hangen buiten bereik
- Hoogstamboomgaard geeft een veel grotere soortenrijkdom
- De school geeft een goede voorbeeld door de meest ecologische keuze te maken

Groentip 4: een schoolspeelgazon of een speelweide

Voor een speelweide is veel plaats nodig, dit kan moeilijk zijn voor scholen die minder oppervlakte ter beschikking hebben. Het is daarom voor deze scholen aangewezen om een speelgazon aan te leggen. Op een speelgazon of weide hoeft men niet alleen het gras te laten groeien, andere planten zoals paardenbloem, madeliefjes,... zijn helemaal niet misplaatst op dit gazon!

Gazonproblemen vermijden doet men best door het gazon zoveel mogelijk in de zon te plaatsen, zo vermijdt men in eerste instantie grotendeels de toevoer van mos.

Groentip 5: een omvormingsplan voor uitheemse soorten

Mos op school (2015) geeft duidelijk aan dat het eerst en vooral belangrijk is om eigen kennis bij te schaven voor men begint aan het omvormingsplan. Het planten van uitheemse soorten, die uit een andere land afkomstig zijn vraagt enige kennis van de persoon die deze gaat plaatsen.

Groentip 6: lijnvormige aanplantingen

Lijnvormige aanplantingen kunnen verschillende functies hebben: visuele afscherming en kan dienen als een windscherm. Voldoende variatie tussen de verschillende struiken, ook in de hoogte, zorgt voor zowel een educatieve als ecologische sterke prikkel.

Groentip 7: speelgroen op de speelplaats

Speelgroen kan de natuurbeelden van kinderen versterken. De eigenschappen van de bepaalde planten kunnen ten volste benut worden. Stimulansen kunnen gegeven worden door op een creatieve wijze in interactie te gaan over de omgeving. Wees in de opbouw van het speelgroen zeer creatief!

Groentip 8: openlucht klas

De natuur beleef je het beste buiten, op deze manier ontstaat er een waarde vorming tegenover de natuur, een specifieke natuurklas in een lokaal is dan ook ten sterkste af te raden. Een openlucht klas kan zijn: een zitput, een amfitheater, een gazon, ... zorg er wel steeds voor dat deze materialen ook tijdens de speeltijden maximaal benut kunnen worden.

Groentip 9: waterlopen

Waterlopen zijn vooral lijnvormige landschapselementen dat vol leven zitten, met de waterlopen is er veel meer kans op natuurontwikkeling. De school kan ook kiezen, indien mogelijk, om de waterlopen uit de omgeving te gebruiken. Hierdoor wordt dan weer een sterke link gelegd met de omgeving.

Groentip 10: groendak

Door een groot deel aan verharde oppervlakte is het voor vele scholen moeilijk om veel groen aan te leggen. Om deze reden doet MOS beroep op de aanleg van een groen dak. Voor het aanleggen van een groen dak neemt de school zelf de verantwoordelijkheid. Het dak houdt het regenwater langer vast, en gebruikt een deel van dit water zelf. Voor de klassen die uit kijken op dit dak biedt dit een rustige waarde.

Groentip 11: een educatief schoolreservaat

Om een educatief schoolreservaat aan te leggen moet er voldoende ruimte beschikbaar zijn in de school of in een zeer dichte omgeving. Een schoolreservaat versterkt de eigenschappen van het terrein en heeft zoals de titel het ook aangeeft een grote educatieve waarde. Sluit het reservaat niet af met muren, zodat dieren steeds in en uit het reservaat kunnen. En vergeet vooral niet dat een educatief reservaat geduld vraagt, ga er niet meteen van uit dat er de eerste periode veel te vinden zal zijn.

Groentip 12: de ecologische schoolsiertuin

Een ecologische schoolsiertuin legt vooral de nadruk op veel natuur met minder werk en geen tuinafval. Het aanmaken van verschillende lagen, zoals eerder al vermeld; kruiden-, struik-, en boomlaag besparen heel wat werk uit.

Groentip 13: de ecologische schoolmoestuin

Ecologische inzichten, attitudes en vaardigheden worden verrijkt door het aanmaken van een ecologische moestuin, met de aanvulling van watertonnen worden deze drie vaardigheden nog sterker ontwikkeld. De klassen leren zelf zorgen voor de moestuinen en nemen hierbij zelf de verantwoordelijkheid op. Men mag hierbij zeker niet vergeten om het tuinmateriaal op kindermaat te maken. Samen met de kinderen kunnen de schoolmoestuinen klaargemaakt worden voor de winter en de zomermaanden.

Dierentips*Dierentip 1: vogel- en vleermuizennestkasten*

Nestkasten zijn een ketting aan activiteiten met heel wat betrokkenheid, de leerlingen kunnen deze zelf in elkaar timmeren, ophangen en de dieren opvolgen. Voor tal van gebouwen, ook in de stedelijke omgeving zijn nestkasten in de buurt van het dak een aanrader. Op school kan men er slechts 1 of hooguit een paar plaatsen, voor hogere gebouwen kan je een hele reeks nestkasten plaatsen.

Vogels kan men lokken met een kunstnestkast dat verkrijgbaar is bij natuurverenigingen. Ook vleermuizen gebruiken specifieke nestkasten als zomerverblijf of als kraamkamer. In de winter vergt deze veel aandacht door de grote vochtigheidsgraad en constant lage temperatuur, hierdoor kunnen de meeste scholen er minder initiatief voor tonen.

Dierentip 2: observatiewand

Aan de rand van de speelplaats of in de educatieve tuin is het plaatsen van een observatiewand een zeer leerrijke ervaring, de leerlingen kunnen van hieruit de nestkasten en de vogels op een rustig tempo bekijken.

Zorg ervoor dat leerlingen systematisch hun waarnemingen kunnen noteren en maak hier zeker gebruik van tijdens de lessen. Inspiratie kan je het best opdoen door te gaan kijken bij natuurgebieden die dergelijke schuilhutten en kijkwanden hebben staan.

Dierentip 3: het aantrekken van insecten

Insecten zijn zeer fascinerend voor kinderen, het is van groot belang om ervoor te zorgen dat deze insecten beschikken over zowel schaduwplekken als zonnige plaatsen. Het aantrekken van insecten kan op verschillende manieren gebeuren. In eerste instantie kan de school een bijenkorf plaatsen, deze plaatst men best niet in de buurt van de speelplaats of de educatieve tuin. Ook het vragen achter een niet agressief bijenras, zou de kans op steken verminderen. Betrek ook zeker een begeleidende imker als dit op school wordt geplaatst.

Een tweede mogelijkheid is het plaatsen van nestblokken; houten blokken met diepe gaten in of bundels riet- of bamboestengels trekken verschillende diersoorten aan. Als er voor de school

geen oppervlakte mogelijk is om dit te plaatsen, kan de school kiezen voor een alternatieve oplossing: diepe kleine horizontale gaatjes maken in houten palen van een bestaande afrastering of in stenen. De dieren gebruiken deze gaten als nestplaats.

Een omgekeerde bloempot met stro zorgt er dan weer voor dat de oorwormen kunnen overwinteren, wat in de zomerperiode ook een positieve invloed heeft op de vermindering van bladluizen.

Een derde mogelijkheid om insecten te lokken zijn vlinderstruiken. Deze plant lokt op zonnige plaatsen veel vlinders aan. Het plaatsen van brandnetels bij deze struik zorgt ervoor dat de vlinders hun eitjes kunnen leggen op de brandnetels. Het leren over de levenscyclus van een vlinder komt dus al ruim aan bod door het plaatsen van vlinderstruiken.

Dierentip 4: leuke afvalwerkers

Kippen of varkens zijn een educatieve meerwaarde voor de school. Deze zijn afvalverwerkers waar de school op kan inspelen. Het beste is om een buurtrol op te stellen voor de verzorging van deze dieren. Het voederen, kweken, verzorgen en opzoek gaan naar de eieren van de kippen zijn zeker voor de kleuters een grote educatieve meerwaarde. Als de dieren ook als afvalverwerkers worden ingezet, moet de school er rekening mee houden dat de dieren geen anorganische, niet dierlijke of plantaardige afval te eten krijgen maar enkel GFT- afval.

Dierentip 5: een ecologische grasmaaier

Grote, makkelijke verplaatsbaar konijnenrennen kan men zien als een ecologische grasmaaier. Plaats 2 konijnen per ren en zorg ervoor dat het ren langs de bodemzijde bedekt is met gaas waar de konijnen niet door kunnen. Het ren moet aan de bovenzijde ook beschut zijn tegen de regen of de felle zon. Laat de kinderen zelf de verantwoordelijkheid nemen om het ren tijdens de pauzes te verplaatsen. Het verzorgen van de konijnen kan ook bijdrage tot een educatieve meerwaarde.

Dierentip 6: leg een schoolvijver aan

De schoolvijver is een eindeloze bron voor educatieve mogelijkheden. Het aanleggen van een schoolvijver kan voor een enorme variatie aan organismen zorgen die in het water leeft. Kikkers, padden en salamanders zijn een aantal voorbeelden dat men kan terug vinden in een vijver. Plaats op deze vijver echter geen vissen of eenden, deze hebben een negatief effect op de ontwikkeling van de organismen. De organismen krijgen weinig tot geen kans om te ontwikkelen als er vissen in de vijver zitten. Ook een grote variatie aan planten komt hier zeker ter sprake: oeverplanten, moerasplanten, waterplanten, .. zullen zeker hun plaats vinden in de schoolvijver.

Maak de oppervlakte van de vijver ook niet te klein, dit om te vermijden dat de vijver snel verdwijnt in het land. De plaats van de vijver is zeker een aandachtspunt voor de school. Vraag op voorhand best even de toestemming na voor het plaatsen van de vijver.

Dierentip 7: een dierenpark

Een school dat veel oppervlakte heeft kan er, mits goede afspraken, ook voor kiezen om een dierenpark te maken. De school moet hier voldoende oppervlakte voor hebben, om zowel de

dieren als de materialen te plaatsen. Geef de kinderen de verantwoordelijkheid om zelf voor de dieren te zorgen, de kinderen leren op deze manier ook de verschillende kenmerken en behoeftes van de dieren kennen. De school kan de link leggen met de omgeving door de ouders en eventueel andere te betrekken voor de verzorging tijdens vakanties of voor het zorgen van oud brood en aardappelen dat ze van thuis uit mogen meenemen.

Mensentips*Mensentip 1: natuurouders*

De bedoeling is om andere personen: ouders, grootouders en buurtbewoners bij het school gebeuren te betrekken. De natuurouders helpen de leerkrachten bij het onderhouden van de natuurelementen op de speelplaats. De school kan hiervoor samen met het oudercomité een cursus organiseren om meer informatie aan de natuurouders te geven.

Mensentip 2: schoolbestuur

Een verandering willen doorvoeren zal uiteraard ook financieel haalbaar moeten zijn, bespreek dit daarom grondig en tijdig met het schoolbestuur.

Mensentip 3: directie

Voor een aanvraag of een verdediging van een project bij andere instanties schakelt men best de hulp van de directie in. Op deze manier wordt het voor de instantie ook duidelijk dat het project gesteund wordt door de hele school.

Mensentip 4: onderhoudspersoneel

Bij de verandering van de speelplaats zorgt men best ook voor een onderhoudsman of -vrouw. Als deze het project haalbaar vindt, heb je achteraf alleen maar medewerkers. De klassen kunnen hier ook bij helpen of kunnen eventueel een kijkje nemen bij deze persoon tijdens de werkuren.

Mensentip 5: preventieadviseur

De vergroening van de speelplaats kan men ook kaderen in een aantal projecten, waaronder pestgedrag op school. In dat geval kan er in overleg met de preventieadviseur speelplaats enquêtes plaats vinden, waar de kinderen zelf op mogen antwoorden.

Mensentip 6: buurt

De speelplaats kan opengesteld worden voor de buurt tijdens de periodes dat er niemand aanwezig is. De betrokkenheid met de buurt en de omgeving wordt dan sterk verhoogd. Het schoolbestuur beslist hier uiteraard zelf over, maar mits goede afspraken zou dit een mogelijk optie kunnen zijn. Zo kan de speelplaats optimaal benut worden.

Mensentip 7: leerkrachtenteam

Voor het plannen en geven van lessen op de speelplaats houden de leerkrachten best een tuindagboek bij. In dit dagboek kunnen de leerkrachten noteren wat zij gedaan hebben in de natuur op of rondom de speelplaats. Een andere mogelijkheid is om het MOS-actieplan op een grote vel papier op te hangen in de lerarenkamer.

Mensentip 8: leerlingen

Zowel de tuin als de kinderen moeten voldoende kans krijgen om zich ontwikkelen. De natuur moet voor de kinderen uitdagend zijn en moet betrokken kunnen worden in het spel van de kinderen. Het is belangrijk om met de kinderen regels op te stellen om hun gedrag op de speelplaats aan te passen, zodat de natuur ten volle kan ontwikkelen.

4.1.3 Bezoeken

Om meer informatie te verkrijgen rond het vernieuwen van een schoolspeelplaats naar een groene en leuke plaats voor kinderen, heb ik een aantal instantie bezocht. Als eerste ben ik de school het Perenboompje in Peer gaan bezichtigen. Deze school zet zich in voor de natuur, wat ook duidelijk zichtbaar is op hun speelplaats. Als tweede instantie ben ik in het educatieve centrum in Hasselt opzoek gegaan naar verschillende informatiebronnen over het MOS-logo en welke mogelijke materialen een school kan uitlenen om deze thema's aan te brengen in de klas.

4.1.3.1 Bezoeken van een groene speelplaats

De Freinetschool het Perenboompje in Peer is een school die zich buiten de methode van Freinet ook inzet voor de natuur. Hun visie is om de kinderen te laten ontdekken om van hier uit te kunnen leren. De speelplaatsen zijn volledig aangepast zodat de kinderen zeker tot ontdekking en spel kunnen komen.

Het is de bedoeling dat de kinderen al spelend de materialen leren ontdekken, zo is er op de speelplaats een hindernissen parcours te vinden in de zandbak (1). De kinderen mogen hier niet met schepjes of andere materialen in spelen. Het is de bedoeling dat de kinderen effectief het parcours uitproberen, met vallen en opstaan, wat zoals eerder vermeld ook als een belangrijk aspect kan gekoppeld worden aan het buitenspel. (Vallen en opstaan, z.j.). Voor het spelen in het zand is er een andere zandbak voorzien. Op de school vind je ook een buitenkeuken terug (2), waar ze volgens de leerkracht heel graag mee spelen.

In de zomer mogen de kinderen ook gebruik maken van het blotevoetenpad (3). De leerkrachten hebben met de kinderen duidelijke afspraken gemaakt hier rond. Als de kast omgekeerd staat en ze de schoenen in de kast kunnen plaatsen mogen ze het blotevoetenpad gebruiken, anders mag dit niet.

Het juweeltje van de school is vast en zeker het amfitheater waar vooraan een krijtbord terug te vinden is (4). De kinderen kunnen in het theater zitten terwijl de leerkrachten vooraan lesgeven. De kinderen krijgen ook de kans om daar iets voor te stellen.

Niet alleen de extra materialen die op de speelplaats te vinden zijn hebben invloed op de kinderen, ook over de tegels die op de grond liggen heeft de school goed nagedacht. Deze tegels zijn voorzien van een meetlat zodat de kinderen hier ook mee leren werken (5).

De kinderen van het lager onderwijs mogen ook in de bomen klimmen en boomhutten maken. In de zomer voorzien de leerkrachten ook een touw rond de boom, zodat de kinderen hiermee kunnen slingeren.

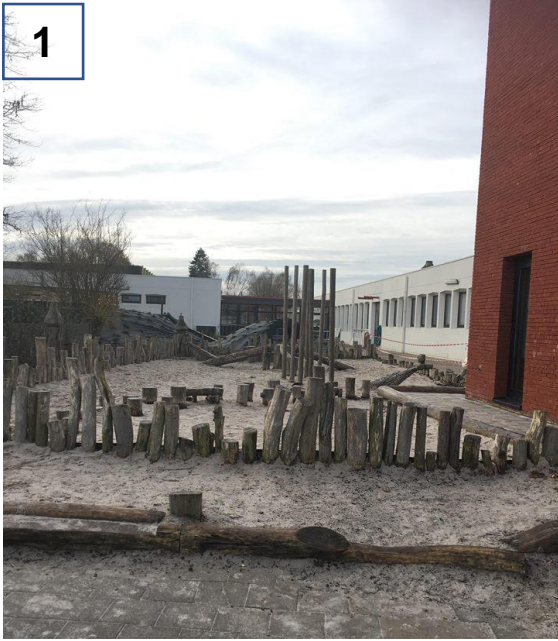
De school is ook voorzien van een moestuin en verschillende zaaibakken, die de kinderen in de lente mogen verzorgen en in orde brengen voor de zomer (6). Tijdens de speeltijden mogen

ze door deze tuin wandelen, dit is een rustige plek waar er vaak vlinders passeren en waar een heerlijke geur hangt!

Ten slotte is er een hippietent voorzien waar de kinderen die nood aan rust hebben of liever even alleen zijn, hier ook effectief alleen kunnen zijn (7).

Deze speelplaatsen zouden natuurlijk niet zo ontdekkingsgericht zijn als de leerkrachten hier niet voor open zouden staan.

De school werkt nauw samen met andere instanties die mee zorgen voor bepaalde materialen, zo hebben de mensen van Bewel geholpen bij het maken van het hindernissenparcours. Het is zeer belangrijk voor de school dat de kinderen ook leren omgaan met de mensen die een speciale nood hebben. Meerdere mensen betrekken bij een groene speelplaats is dan ook een van de streefpunten dat wij terug zien komen (Pimp je speelplaats, 2017).

4.1.3.2 Educatieve instelling

Het educatief centrum in Hasselt is een leercentrum binnen het onderwijsbeleid van de provincie Limburg (Onderwijs Limburg, z.j.).

In het educatief centrum kan men tal van leermiddelen terug vinden om in het onderwijs te gebruiken. Er wordt een groot aanbod van maatschappelijke thema's aangeboden, zoals onder andere mobiliteit en verkeersveiligheid, preventieve gezondheid, wetenschap en techniek en taal in het onderwijs.

Ik ben in het educatief centrum opzoek gegaan naar leermiddelen rond het MOS thema en een groene speelplaats. Hier heb ik tal van informatie gevonden waaronder verschillende documentatiemappen. Een van deze documentatiemappen is er een van MOS, hierin staan verschillende lesmogelijkheden die men kan toepassen op klas-en school niveau. In deze documentatie map wordt gestart met de introductie van het MOS-thema en op welke manier men dit thema kan aanbrengen. Verder gaat het in de documentatiemap over duurzame MOS-acties, een overzicht van leermiddelen en MOS-schakels in de omgeving.

4.2 Deelvraag 2: Wat zijn de invloeden van een aangepaste speelplaats op de kinderen? Komt een aangepaste speelplaats ten goede aan het welbevinden en de betrokkenheid van de kleuters?

Een groene speelplaats heeft zoals eerder vermeld een positieve invloed op de kinderen. Om deze reden vind ik het belangrijk dat ik hier ook een onderzoek over uitvoer. Om te kunnen onderzoeken wat de invloeden zijn op de kinderen van een aangepaste speelplaats, zou ik uiteraard ook moeten weten hoe de kinderen hun welbevinden en betrokkenheid is op een speelplaats die niet is aangepast.

Om dit te onderzoeken heb ik verschillende observatiesystemen geraadpleegd. Het eerste observatiesysteem dat ik heb gebruikt, gaat over het welbevinden en de betrokkenheid van Ferre Laevers. Het tweede observatiesysteem is van Ziko en gaat omtrent de speelplaats zelf en de materialen die op dit moment aanwezig zijn.

4.2.1 Observatiesysteem 1: welbevinden en betrokkenheid

Uit het observatiesysteem is gebleken dat de jongste kleuters niet echt tot spel komen op de speelplaats. Een aantal van de jongste kleuters hebben een laag welbevinden en lopen een beetje verloren op de speelplaats, de kleuters die een oudere broer of zus hebben spelen regelmatig samen. Het valt mij op dat de jongste kleuters ook meer op een agressieve manier spelen. Zo zijn er kleuters die met stokken elkaar slaan, of elkaar plagen en pijn doen. Het merendeel van de jongste kleuters is ook niet betrokken bij de natuurlijke processen dat gebeuren op de speelplaats. Deze kleuters zijn enkel hierbij betrokken als de leerkracht dit verwerkt in een lesactiviteit.

De oudste kleuters zijn meer betrokken op de speelplaats zelf, zij zoeken naar kriebelbeestjes, rapen regelmatig zelf het vuil op en spelen met de wind. De kleuters zijn meer bezig met de verschijnselen die op de speelplaats zelf gebeuren. De oudste kleuters spelen ook meer samen en hebben een gevarieerd spelgedrag.

De observaties zijn natuurlijk verschillend van kind tot kind, ieder kind reageert hier anders op. Ik heb voor de observaties verschillende kinderen van verschillende leeftijden geobserveerd, het was uiteraard niet mogelijk om alle kinderen van de kleuterschool te observeren. De analyse is dan ook een gemiddelde dat voornamelijk bij de meeste kinderen naar voren kwam. Om dit gemiddelde te kunnen maken heb ik de 5-puntenschaal van het observatiesysteem gebruikt. De kleuters scoorden over het algemeen tussen de 3 en de 4 wat wil zeggen dat de kinderen een laag welbevinden en betrokkenheid vertonen op de speelplaats. De observaties hebben op verschillende momenten plaats gevonden, men moet in het achterhoofd houden dat het hier gaat om momentopnames.

4.2.2 Observatiesysteem 2: speelplaats

Het observatiesysteem van Ziko (Kind en Gezin, z.j.) gaat over de buitenruimte waar kinderen spelen. In het observatiesysteem komen volgende aspecten aan bod:

- Het aanbod: een rijke omgeving
- Ruimte voor initiatief: vrijheid en participatie
- Begeleidingsstijl: inleving
- Groepsklimaat: zich (in de groep) thuis voelen
- Organisatie: doeltreffendheid

Het observatiesysteem kan men invullen aan de hand van drie verschillende mogelijkheden:

- 1) Duim: dit zit goed
- 2) Hand: dit kan beter
- 3) Gevarendriehoek: dingend werk van maken!

Uit het observatiesysteem is gebleken dat de school op heel wat aspecten beter kan scoren. Het aanbod van een rijke omgeving mag zeker vergoot worden, de school heeft wel een basisaanbod maar hier mag zeker nog in verrijkt worden.

Vrijheid van de kinderen wordt redelijk beperkt door de regels die door de leerkrachten worden opgesteld, zo mogen de kleuters bijvoorbeeld geen modder maken, wat natuurlijk jammer is.

De kleuters voelen zich wel goed op de speelplaats, toch is er nog plaats voor verandering. Er worden vaak klikjes gemaakt en er komen regelmatig ruwe spellen naar boven. De leeftijd van de verschillende kleuters speelt ook een grote rol in de verschillende spellen. De jongere kleuters spelen nog vaker alleen en komen vaak tot ruwer spel. De oudere kleuters vormen daarentegen klikjes en komen tot ander spel, zoals kriebelbeestjes zoeken en een voetbalmatch houden.

4.3 Deelvraag 3: Welke invloed heeft een groene speelplaats op de visie van de leerkrachten over de opbouw van een nieuwe speelplaats?

De verschillende visies van de leerkrachten over een groene speelplaats kunnen ook invloed hebben op het spel van de kleuters. Als er leerkrachten zijn die niet openstaan voor uitdagende spellen van de kinderen, stopt het spel hierbij. Omdat de leerkrachten hierin een grote rol spelen ben ik de visies van de verschillende kleuterleerkrachten gaan onderzoeken. Voor dit onderzoek heb ik de kleuterleerkrachten van de school, Stippe Stap bevraagd, in totaal hebben zeven kleuterleerkrachten de vragenlijst ingevuld. Ik heb een eerste vragenlijst opgesteld,

waar iedere leerkracht individueel hun mening konden geven over de groene speelplaats die nu ter beschikking wordt gesteld. Achteraf, na de verandering van de speelplaats, geef ik opnieuw een vragenlijst af aan de leerkrachten om te achterhalen of de leerkrachten een verschil merken op de speelplaats.

Tijdens het overlopen van de eerste vragenlijst werd al meteen duidelijk dat de leerkrachten graag meer groen zouden willen zien op de speelplaats: een blotevoetenpad, insectenhôtels, snoephagen, bomen en groen gras. De leerkrachten geven ook aan dat zij allemaal liever toezicht zouden willen houden op een speelplaats waar veel groen te vinden is.

De leerkrachten zouden ook graag verschillende hoeken zien op de speelplaats, die verschillende spelmogelijkheden bij de kinderen uitlokken. Een voorbeeld hiervan is een plaats waar de kleuters rustig kunnen zitten en tot rust kunnen komen. Nog een element dat zij graag zouden zien op de speelplaats is veel meer kleur, bloembakken met gekleurde bloemen, een leuke muurschildering of gekleurd speelmateriaal.

De visie van de leerkrachten over het toezicht houden op een uitdagende speelplaats verschilt duidelijk.

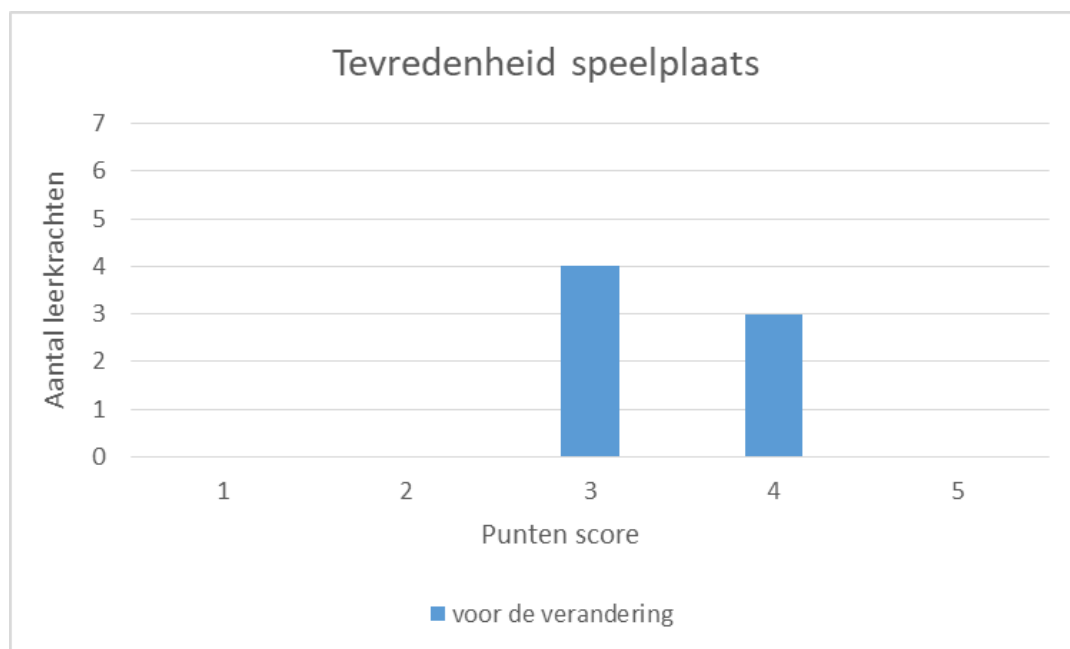
Drie van de zeven leerkrachten, 43 %, geven aan liever geen toezicht te doen op een speelplaats waar uitdagende spelen te vinden zijn. Deze leerkrachten willen de verantwoordelijkheid niet nemen moest er een ongeluk gebeuren.

De andere 43 % van de leerkrachten zou wel toezicht willen doen op een uitdagende speelplaats. De kleuters moeten genoeg ruimte krijgen om te exploreren en experimenteren. Een van deze leerkrachten geeft aan dat hierbij wel duidelijke afspraken gemaakt moeten worden met de kinderen.

Één leerkracht twijfelt over het toezicht op een uitdagende speelplaats. Aan de ene kant wilt deze leerkracht hier wel voor open staan maar dan zouden deze spelen onder begeleiding van de leerkracht moeten gebeuren, waardoor het toezicht over de andere kinderen op de speelplaats vermindert.

Een groene speelplaats vraagt veel onderhoud, dit wordt vaak in de handen van de leerkrachten gelegd. De leerkrachten zijn over het algemeen wel tevreden over de speelplaats, de score ligt tussen 3 en 4, toch zouden ze graag meer groen willen zien op de speelplaats. Het is voor de leerkrachten niet altijd mogelijk om hier extra aandacht aan te besteden, de leerkrachten doen dan ook enorm hun best om de speelplaats toch zo groen mogelijk te maken.

Score	Tevredenheid
5	zeer tevreden, er hoeft niets meer veranderd te worden
4	tevreden, er kunnen hier en daar nog aanpassingen gebeuren maar dit is niet noodzakelijk
3	matig tevreden: er is deels 'groen' te vinden maar dit kan zeker nog versterkt worden
2	niet tevreden: hier en daar is er een aanzet tot 'groen' maar dit is nog miniem
1	helemaal niet tevreden: er is niets van 'groen' te vinden

Na de verandering zal er opnieuw een tevredenheidsmeting plaatsvinden. Op deze manier kan ik onderzoeken of de leerkrachten hun tevredenheid stijgt, stagneert of eventueel daalt.

4.4 Deelvraag 4: Hoe kan ik de kleuters een correcte attitude aanbrengen tegen over de natuur?

Een groene speelplaats vergt veel onderhoud, het is dan ook de bedoeling dat de kleuters samen met de leerkrachten dit deels op hun nemen, in de mate dat dit mogelijk is. De kleuters zullen ook met de groene speelplaats moeten leren omgaan, het is absoluut niet de bedoeling dat de kinderen hier zaken kapot maken of de natuur beschadigen.

Om te onderzoeken in hoeverre de kinderen staan heb ik zelf een observatiesysteem opgesteld. Deze bestaat uit concrete aspecten dat gebaseerd zijn op een leerplandoel vanuit het GO!.

4.4.1 Observatiesysteem aan de hand van een leerplandoelstelling

Het laatste observatiesysteem dat ik heb gebruikt is gebaseerd op een leerplandoel van het Gemeenschappelijk onderwijs: WO: natuur: 3.2.1. 6 OD WT 1.13: de kleuters kunnen een houding van zorg en respect dragen voor de natuur.

Tijdens het gebruik van dit observatiesysteem heb ik de volgende leeftijd geobserveerd:

- 2 peuters / instappers
- 2 kleuter uit de eerste kleuterklas
- 2 kleuters uit de tweede kleuterklas
- 2 kleuters uit de derde kleuterklas

De peuters en kleuters van de eerste kleuterklas hebben nog niet veel besef van de natuur. Ze zijn nog niet bezig met de natuur, een bloem plukken voor de juf is dan ook zeker nog aanwezig op deze leeftijd. De peuters en kleuters zijn over het algemeen wel geïnteresseerd in insecten maar gaan hier nog niet naar opzoek. De kleuters zijn vooral egocentrisch, wat wil zeggen dat ze vooral bezig zijn met zichzelf en hun eigen spel. Het delen van materiaal uit de natuur is voor deze peuters moeilijk, het spel verandert dan ook snel naar een agressief spel. Als de leerkracht deze elementen begeleidt en regelmatig activiteiten buiten uitvoert, heb ik gemerkt dat de peuters en kleuters hier meer voor open staan. Als de leerkracht het thema aanreikt zijn de peuters en kleuters wel geïnteresseerd hierin, maar deze zullen niet uit eigen initiatief bezig zijn met de natuur.

Bij de kleuters van de tweede kleuterklas is er duidelijk een verschil zichtbaar. De kleuters geven meer aanzet tot het experimenteren in de natuur en tonen hier meer interesse voor. De kleuters hebben over het algemeen het besef dat verzorging voor planten en dieren nodig is maar kunnen dit enkel uitvoeren onder begeleiding van een leerkracht.

5. Ontwerpen

5.1 Ontwerpeisen en ideeën

Het ontwerpen van een groene speelplaats kan op verschillende leuke manieren gebeuren. Vanuit de verschillende mogelijkheden uit het onderdeel verzamelen heb ik een aantal ontwerpen opgesteld.

Het welbevinden en de betrokkenheid van de kleuters, liggen tijdens de speeltijden laag. Uit observaties is mij opgevallen dat er kinderen zijn die regelmatig komen vragen om naar binnen te gaan, zodat zij in de klas kunnen verder spelen. De kleuters komen niet tot spel en maken regelmatig ruzie om bepaalde materialen. Een aantal kleuters lopen ook verloren op de speelplaats en lopen gewoon maar wat rond, wachtend tot de speeltijd voorbij is. De kleuters spelen veel in de zandbak en als de fietsen buiten mogen, spelen zij hier ook mee. Dit duurt echter niet lang, er ontstaat al snel ruzie over het delen van de fietsen.

Uit eerdere verzamelde informatie is gebleken dat een verhoogde welbevinden en betrokkenheid een positief effect heeft op het gedrag van de kinderen (Goodplanet, 2017).

Om het welbevinden en de betrokkenheid te kunnen verhogen op de speelplaats moeten er verschillende aanpassingen gebeuren. Met dit eerste concreet probleem, gekoppeld aan deelvraag 2, ga ik starten. De speelplaats aanpassen naar meer spel mogelijkheden die voor alle kleuters toegankelijk zijn, zodat het welbevinden en de betrokkenheid worden verhoogd.

Concreet problemen:

- Het welbevinden en de betrokkenheid van de kinderen liggen zeer laag op de speelplaats.
- Op de speelplaats is er weinig groen te vinden.

Voor het maken van mijn ontwerp heb ik een aantal ontwerpeisen opgesteld op basis van de verzamelde informatie uit het vorige hoofdstuk.

Ontwerpeisen	Op basis van welke data is deze ontwerpeis geformuleerd?
Het ontwerp moet gemaakt zijn uit veilig materiaal.	Gesprek directie en preventie adviseur: speelmaterialen moeten voorzien zijn van: splintervrij, geen klemgevaar, en geen kantelgevaar.
Het ontwerp moet toegankelijk zijn voor iedere kleuter	Pimp je speelplaats (2017) geeft aan dat de speelplaats voor ieder kind toegankelijk moet zijn. Zowel voor de kinderen die nood hebben aan rust als voor de kinderen die nood hebben aan actief spel.
Het ontwerp moet kleuters leren zorg dragen voor dieren.	Natuur op school (2015) geeft aan dat het voederen, kweken en verzorgen van dieren een grote educatieve meerwaarde heeft op de kleuters.
Het ontwerp moet de kleuters leren zich te engageren voor natuur.	Volgens Natuur op school (2015) is het engageren voor de natuur één van de drie basispijlers van het Vlaamse natuurbeleid.

Uit de verzamelde informatie en met de ontwerpeisen in het achterhoofd ben ik gestart met het ontwerpen van speelmaterialen voor op de speelplaats. Ik heb dus gekozen voor de ontwerpvorm “inrichten van ruimtes en klassen”, met betrekking tot de speelplaats. Ik heb gezorgd voor voldoende variatie in de speelmaterialen, hoe gevarieerder, uitdagender en speelser de speelplaats is, hoe meer kinderen betrokken zullen zijn tijdens hun spel (Pimp je speelplaats, 2017). De speelmaterialen houden in:

1) Een buitenkeuken:

Aangezien de kinderen graag spelen in het zand ga ik ervoor zorgen dat zij nog steeds met zand kunnen spelen maar op een andere manier bijvoorbeeld: taarten maken met het zand. De kinderen krijgen de kans om zich meer in te leven, wat een positief effect heeft op de fantasierol.

2) Een zithoek:

Om de speelplaats toegankelijk te maken voor ieder kind ga ik ervoor zorgen dat de kinderen een plaats hebben om even tot rust te komen. De kinderen die graag even op zichzelf zijn, of gezellig even met vrienden willen rusten kunnen dit doen in deze zithoek.

3) Een autobus:

De kleuters zijn enorm geboeid in de fietsen van de speelplaats en in het rollenspel dat hierbij naar voren komt. Door deze observatie heb ik ervoor gekozen om deze interesse verder uit te werken naar het maken van een autobus. Tijdens deze spelvormen is de fantasie rol ook een zeer belangrijk aspect. De kleuters leren ook samen spelen en een beurtrol op te maken.

4) Een autobaan:

Uit grote interesses van de kleuters voor auto's, vooral bij de jongens, heb ik ervoor gekozen om ook een autobaan te maken.

Al deze speelmaterialen worden gemaakt van afvalmateriaal, dat op een positieve manier gerecycleerd zal worden. De speelmaterialen zullen grotendeels bestaan uit houten paletten.

Van hieruit ga ik verder werken aan het aanpassen van de speelplaats naar een speelplaats waar meer groen te vinden is. Jammer genoeg kan ik zelf geen grote aanpassingen doen op de speelplaats, aangezien ik hiervoor zelf de middelen niet ter beschikking heb. Met grote aanpassingen bedoel ik dan vooral het aanleggen van een vijver, het plaatsen van bomen en hagen en het aanleggen van nieuw gras. De handelingen die ik wel heb kunnen uitvoeren rekening houdend met de ontwerpeisen zijn:

1) Het plaatsen van kippen:

De school heeft al een hok voorzien voor het plaatsen van dieren op de speelplaats, hier zitten al een hele tijd geen dieren meer in. Aangezien dit hok voorzien is zou het jammer zijn als dit zo blijft. Daarom ga ik er voor zorgen dat er kippen geplaatst worden op de speelplaats. De kippen hebben, zoals eerder vermeld, een educatieve meerwaarde op de school. Voor de verzorging van de kippen wordt er een beurtrol voorzien onder de verschillende klassen. De school kan deze kippen ook inzetten als afvalverwerkers (Natuur op school, 2015).

2) Insectenhotels maken:

Om de kleuters zoveel mogelijk te betrekken met de natuur ga ik samen met hen, uiteraard buiten in de natuur, insectenhotels maken. De kleuters leren op deze manier niet alleen de leerstof over de dieren maar leren ook een houding van respect aan te nemen en leren zorg dragen voor de natuur. Het aantrekken van de insecten is voor kinderen fascinerend en ze leren hierdoor ook over de dieren (Natuur op school, 2015).

3) Planten en/of zaaien

De kleuters kunnen zelf de bloemen planten of zaaien in de daarvoor voorziene moestuinen. De kleuters dragen hier achteraf zelf zorg voor door deze regelmatig water te geven en eventueel bij het planten van groenten/kruiden deze ook te plukken en te verzorgen.

Zelf ga ik er ook nog voor zorgen dat de kleuters extra bloembakken krijgen op de speelplaats, aangezien de moestuinen buiten de speelplaats staan. De kleuters kunnen de verschillende seizoenen leren kennen aan de hand van de planten, dit speelt volgens Both (2006) een belangrijke rol bij het leren leven met de natuur. De bloembakken ga ik zelf maken van gerecycleerd materiaal, zoals autobanden.

4) Blotevoetenpad maken:

Samen met een andere klas, waarvan de leerkracht lid is van de MOS-groep, ga ik een blotevoetenpad maken met de kleuters. Het samenwerken met anderen heeft een voordeel, zoals dit vermeld staat in streefpunt 6 van Pimp je speelplaats (2017). Het blotevoetenpad wordt gemaakt van houten fruitkisten en wordt opgevuld met natuurlijke materialen: mos, takken, zand, steentjes, ... De kleuters krijgen op deze manier de kans om deze natuurlijke elementen iedere dag te beleven. Dit is een klein onderdeel van de beleving die iedere dag plaats zou moeten vinden. Iedere dag in contact komen met de natuur draagt, zoals eerder vermeld, bij aan verschillende aspecten (Pimp je speelplaats, 2017).

Voor de aanpassing van de speelplaats heb ik rekening gehouden met de drie belangrijke aspecten die volgens Natuur op school (2015) belangrijk zijn.

- Bestuderen van en leren zorgen dragen voor dieren: ik heb ervoor gezorgd dat de kleuters hier de kans toe krijgen door het plaatsen van de kippen en het maken van insectenhôtels.
- Het leren kennen van en zich engageren voor de natuur in diverse gebieden: ik heb ervoor gezorgd dat de kleuters zelf hun eigen bloemen die zij geplant hebben op en rondom de speelplaats mogen verzorgen.

- In interactie treden met andere betrokkenen: voor de aanpassing van de speelplaats heb ik samen met de directie en de leerkrachten gewerkt om de acties te overleggen.

In overleg met de directie werden deze acties goedgekeurd. Onderling werden er samen met de preventieadviseur een aantal richtlijnen afgesproken voor het maken van het speelmaterialen. Deze zijn terug te vinden in de ontwerpeisen. De overwegingen van de ontwerp ideeën ziet u in het volgende kader:

Ontwerpidee	Voldoet het idee aan de ontwerpeisen?	Is het idee een oplossing voor het praktijkprobleem?	Is het idee realiseerbaar?
Ontwerpen van speelmateriaal: <ul style="list-style-type: none"> - Buitenkeuken - Zithoek - Autobus - Autobaan 	De materialen voldoen aan de verschillende ontwerpeisen. Ervoor zorgen dat het materiaal veilig is voor de kleuters zal tijdens het uitwerken van de materialen meer van toepassing zijn. De materialen worden ook behandeld met kindvriendelijke verf.	De verschillende speelmaterialen lijken mij al grotendeels een oplossing voor het praktijkprobleem. De verschillende speelmaterialen zullen een groot deel van de kleuters aanspreken. Dit gaat invloed hebben op het welbevinden en betrokkenheid van de kleuters.	Het idee is realiseerbaar als hier tijdig aan gewerkt wordt. De verschillende materialen moeten ook bezorgd worden en ter beschikking gesteld worden. De materialen ontwikkeling zal eventueel gebeuren met de hulp van externen.
Plaatsen van kippen	De kleuters leren door het verzorgen van de kippen zelf verantwoordelijkheid opnemen. Door een weekrooster dat geplaatst wordt aan de deur weten de kleuters de beurtrol en kunnen zij dit perfect zelf nagaan. De kippen zijn ook ecologische afvalverwerkers.	Het plaatsen van kippen kan deels een oplossing zijn voor het praktijkprobleem. De kleuters moeten zelf zorgen voor de kippen en leren hierbij respect opdragen voor dieren.	Het idee is realiseerbaar aangezien de voorziening voor het plaatsen van de kippen reeds aanwezig is. Er zou enkele gezorgd moeten worden voor de kippen, het voer en de rol verdeling.
Insectenhotels maken	De kleuters leren zich engageren voor de natuur door zelf insectenhotels te maken en de betekenis hier achter te begrijpen. De kleuters leren hierbij ook deels zorg te dragen voor de	Het maken van de insectenhotels met de jongste kleuters zorgt ervoor dat de kleuters meer besef krijgen van de natuur. De reden waarom dit gemaakt word heeft betrekking op het praktijkprobleem en	Dit idee is realiseerbaar aangezien de insectenhotels gemaakt worden met natuurlijke materialen. De leerkracht moet enkel zorgen voor kisten om de natuur

	insecten, door zelf huizen te maken.	geeft een aanzet tot een oplossing van het praktijkprobleem.	materialen in te verwerken.
Planten en of zaaien	De bloemen werden geplant in oude banden. Deze banden worden geleverd voor de veiligheid van de kinderen op vraag van de preventieadviseur. Ook gaat het hierbij om zelf verantwoordelijkheid opnemen. De kleuters geven de bloemen of planten zelf water en de nodige voedingsstoffen.	Het planten van bloemen op de speelplaats geeft extra kleur en geeft een aanzet tot een groene speelplaats. De kleuters laten meehelpen tijdens en na dit proces bevordert de visie over de natuur dan ook weer positief.	Het idee is realiseerbaar mits samen werken van de directie en andere klassen. De bloemen / planten zouden in het plantencentrum gehaald moeten worden en onderverdeeld moeten worden over de verschillende klassen. De andere leerkrachten moeten hier ook akkoord mee gaan, aangezien er om de beurt water gegeven moet worden aan de planten.
Blotevoetenpad maken	Het blotevoetenpad zorgt ervoor dat de kleuters kunnen experimenteren met de natuur. De kleuters die hier nood aan hebben kunnen hier door wandelen.	Het maken van het blotevoetenpad zorgt voor een extra groen elementen op de speelplaats. De kinderen leren hiermee ook experimenteren met de natuur en deze elementen op een andere manier gebruiken.	Het idee is realiseerbaar om uit te werken, het gebruik van het blotevoetenpad moet goed besproken worden met de andere leerkrachten en hier moeten duidelijke afspraken rond gemaakt worden.

De materialen werden op 18 april geplaatst op de speelplaats. De kleuters kregen een officiële receptie om de nieuwe speeltuigen te openen.

5.2 Conclusie ontwerp

Om na te gaan of er duidelijk een verschil te zien is bij de kinderen na het plaatsen van mijn ontwerp, heb ik opnieuw de observatiesystemen gebruikt.

5.2.1 Welbevinden en betrokkenheid

Na de aanpassing van de speelplaats heb ik een positief verschil opgemerkt over het welbevinden en de betrokkenheid van de kinderen.

De jongste kleuters komen door het concreet speelmateriaal meer tot spelmogelijkheden en kunnen zich sneller inleven in hun fantasierol. De oudste kleuters vinden deze spelmogelijkheden ook leuk maar ik merk op dat zij meer betrokken zijn met het verzorgen van de kippen en de bloemen op de speelplaats. De kleuters hebben allemaal samen mogen kiezen naar de namen voor de kippen: Sushi, Ferrari en Messi. Dagelijks komen de oudere kleuters vragen of zij in het hok mogen kijken of de bloemen mogen water geven. Dit doen de jongste kleuters dan weer niet. De oudste kleuters maken ook meer gebruik van het rusthoekje. Regelmatig zit hier een kleuter alleen of met meerdere om even uit te rusten of om een meningsverschil te laten bezinken. De aanpassingen van de groene speelplaats hebben op beide leeftijdsgroepen een effect gehad. Toch heeft deze aanpassing niet op ieder kind effect,

er zijn nog steeds een aantal kinderen die verloren lopen op de speelplaats of liever alles vanop een afstand bekijken. Deze observatie is dan ook een momentopname. De verscheidenheid van spelmogelijkheden verschilt ook dag per dag. Wat mij ook enorm opviel is dat de kleuters het begeleid spel van de leerkrachten in de natuur mee overnemen op de speelplaats. Als de leerkracht een activiteit buiten uitvoert, proberen, zeker de oudste kleuters, dit na te boosten. Als de leerkracht bijvoorbeeld buiten een les geeft over kriebelbeestje gaan de oudste kleuters dit vertellen aan elkaar en gaan zij zelf opzoek naar deze diertjes.

5.2.2 Observatiesysteem 2: speelplaats

Na een nieuwe observatie met het observatiesysteem van Ziko (Kind en Gezin, z.j.) is gebleken dat de speelplaats een positieve evolutie heeft gemaakt. Het aanbod van een rijke omgeving is vergroot, de kinderen hebben meer mogelijkheden om tot spel te komen. De speelplaats is verrijkt met fauna en flora waar de kinderen zelf voor mogen zorgen. De buitenkeuken zorgt voor een extra zone waar de kleuters kunnen ontdekken. Toch is er nog steeds meer ruimte voor verrijking. De aanpassing van de speelplaats heeft een stap in de juiste richting gezet. De vrijheid van de kinderen is nog steeds beperkt door de regels die door de leerkrachten worden opgesteld. De kleuters kwamen regelmatig vragen of zij modder mochten maken, van mij mocht dit uiteraard, maar van de andere leerkrachten niet.

De kleuters maken minder ruzie op de speelplaats, doordat er meerdere spelmogelijkheden zijn, toch wil dit niet zeggen dat er geen ruzie meer voorkomt. Het probleem hierbij is dat sommige kleuters moeilijkheden hebben met het delen van de materialen met andere kleuters of bijvoorbeeld wie er aan het stuur mag zitten in de bus. Dit is zeker nog een aspect waarin verder gewerkt kan worden. De kleuters begeleiden tijdens deze problemen en lessen aanbieden rond dit thema zou hierbij al kunnen helpen.

5.2.3 Vragenlijst leerkrachten

In de eerste vragenlijst werd al meteen duidelijk dat de visie over de groene speelplaats duidelijke verschilt tussen de leerkrachten.

Een aantal leerkrachten zien het niet zitten om uitdagende spelen toe te laten maar de andere leerkrachten dan weer wel.

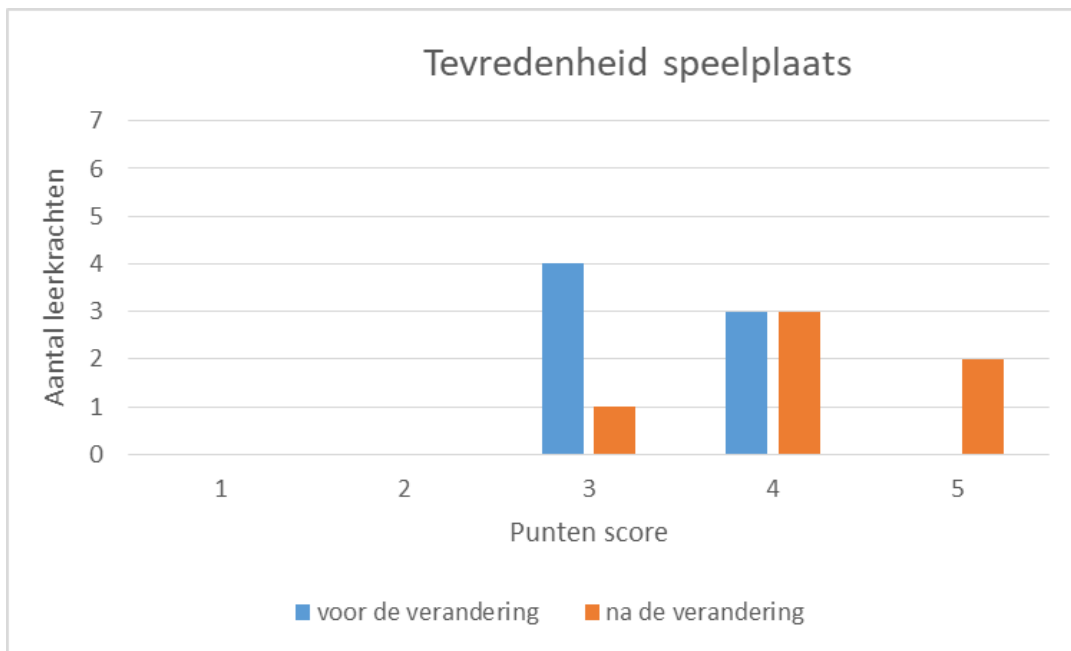
De leerkrachten waren over het algemeen wel tevreden over de speelplaats, de scores varieerden tussen de 3 en 4.

De tweede vragenlijst die nu, na de verandering van de speelplaats, heeft plaats gevonden gaat over de aanpassing van de speelplaats: welke aanpassingen er effectief zijn gebeurd en of de leerkrachten een verschil merken op de speelplaats voor en na de verandering.

Vijf van de zeven leerkrachten geven aan dat zij meer groen om de speelplaats zien terug komen en dat de veranderingen passen binnen het MOS-thema. Eén leerkracht geeft aan dat zij nog niet genoeg groen op de speelplaats ziet terug komen, zij zou graag groen gras zien, aangezien het gras nu verdord is. Er is voor al de leerkrachten wel een duidelijk verschil te zien tussen het welbevinden en de betrokkenheid na de verandering van de speelplaats. Deze ligt, na de verandering van de speelplaats, veel hoger. Eén leerkracht geeft ook aan dat de kleuters meer betrokken zijn bij het zorg dragen voor de bloemen en de kippen. Ook zien de leerkrachten een vermindering van conflicten. Door de variatie aan spelmogelijkheden spelen de kleuters meer verspreid over de speelplaats. Eén leerkracht geeft aan dat het leerkrachtenteam zelf nog verder aanpassingen gaat doen om de speelplaats zo groen mogelijk te maken. Eén andere leerkracht geeft dan weer aan dat de school moet zorgen voor

een beter onderhoud van de speelplaats. Één leerkracht heeft de tweede versie van de vragenlijst niet ingevuld.

Score	Tevredenheid
5	zeer tevreden, er hoeft niets meer veranderd te worden
4	tevreden, er kunnen hier en daar nog aanpassingen gebeuren maar dit is niet noodzakelijk
3	matig tevreden: er is deels 'groen' te vinden maar dit kan zeker nog versterkt worden
2	niet tevreden: hier en daar is er een aanzet tot 'groen' maar dit is nog miniem
1	helemaal niet tevreden: er is niets van 'groen' te vinden

In de tevredenheidsscore is ook duidelijk een verschil te zien. Een aantal leerkrachten hebben een hogere score gegeven, voor de andere leerkrachten is de score hetzelfde gebleven, er is geen sprake van een score die gedaald is.

5.2.4 Observatiesysteem; correcte attitude tegen over de natuur

Aan de hand van het observatiesysteem dat ik zelf heb ontworpen, met als hoofddoel “de kleuters kunnen een houding van zorg en respect dragen voor de natuur” ben ik een aantal aspecten te weten gekomen. Uit vorige observatie bleek dat de jongste kleuters nog weinig besef hadden van de natuur en dat de oudste kleuters hier al meer interesse voor toonden.

Na de aanpassing van de speelplaats is mij opgevallen dat hier niet veel evolutie inzit. De kleuters, zowel de jongsten als de oudsten, hebben nog steeds dezelfde opmerking als voor de aanpassing van de speelplaats. Het is mij duidelijk geworden dat het niet haalbaar is om in

de korte stageperiode de kleuters hun attitude aan te passen. Dit zou op lange termijn moeten gebeuren en hieraan moet continu aandacht aan worden besteed. Dit doel is dus niet helemaal bereikt. Een aantal aspecten dat ik heb toegepast zoals het plaatsen van kippen en het planten van bloemen, hebben bij een aantal kleuters de attitude tegen over de dieren en natuur wel veranderd. Maar bij het merendeel van de kleuters is er nog geen evolutie meetbaar. Er is met andere woorden wel gewerkt aan het leerplandoel maar deze is op de korte periode niet bereikt.

6. Concluderen en vooruitblikken

De natuur en het milieu komen vaker ter sprake, zo zien wij de MOS-scholen steeds evolueren en er zijn meer en meer scholen die hun speelplaats als maar groener maken.

Om een schoolspeelplaats aan te passen naar een groene en leuke speelplaats voor kinderen is er uiteraard heel wat werk en tijd voor nodig.

Voor ik een onderzoeksvraag kon opstellen heb ik mij eerst georiënteerd en gericht op het praktijkprobleem. In overleg met mijn stageschool waar ik mijn uitgroei stage deed, hadden wij besloten om een praktijkprobleem op te stellen over de opbouw van een groene speelplaats. Dit was uiteraard een zeer ruim praktijkprobleem. Hierdoor vond ik het een uitdaging om mijn praktijkprobleem concreet op te stellen en van hieruit een concrete onderzoeksvraag op te stellen. Uiteindelijk is het mij, met behulp van mijn promotor, toch gelukt om een concrete onderzoeksvraag met bijhorende deelvragen op te stellen.

Mijn onderzoeksvraag voor dit onderzoek was dan ook: Hoe kan ik de speelplaats van de kleuterblok aanpassen naar een groene speelplaats, waar de kleuters ten volle kunnen genieten van de natuur?

Met mijn onderzoeksvraag in het achterhoofd kon ik een planning op stellen om informatie te verkrijgen. De bron waar ik het meeste uit heb gehaald is Pimp je speelplaats (2017). Ook heb ik verschillende onderzoeksmethodes gebruikt, ik ben opzoek gegaan in verschillende bronnen, ik heb een speelplaats bezocht en ik heb de leerkrachten bevraagd met een vragenlijst.

Vanuit deze verzamelde informatie heb ik mijn ontwerp kunnen opstellen. Om dit ontwerp goed te kunnen uitwerken heb ik rekening gehouden met de ontwerpeisen van de school en de ontwerpeisen uit de verschillende bronnen. Het leukste gedeelte vond ik het plaatsen van mijn ontwerp, zowel de leerkrachten als de kinderen waren zeer enthousiast over de verandering op de speelplaats.

Door heel dit onderzoek uit te voeren heb ik een antwoord gekregen op mijn onderzoeksvraag: "Hoe kan ik de speelplaats van de kleuterblok aanpassen naar een groene speelplaats, waar de kleuters ten volle kunnen genieten van de natuur?"

Uit onderzoek is gebleken dat er verschillende manieren zijn om de speelplaats aan te passen. Uit deze mogelijkheden heb ik verschillende aanpassingen gekozen die ook effectief zijn toegepast op de speelplaats.

Een groene speelplaats houdt verschillende aspecten in. Het gaat hier niet enkel over het groen dat op de speelplaats te vinden is, het gaat hierbij ook om andere aspecten die hierbij komen kijken. De visie van de school en van de leerkrachten is het eerste belangrijk aspect. Men kan geen groene speelplaats bouwen als de school en de leerkrachten hier niet achter staan.

Een groene speelplaats wilt ook niet zeggen dat het gaat over een speelplaats waar groen gras en groene bomen te vinden zijn. Het gaat over een plaats waar kinderen de natuur kunnen beleven en waar kinderen tijdens de speeltijd kunnen leren van de natuur. Een plaats waar biodiversiteit de kans krijgt om te ontwikkelen. Zorgvuldig nadenken over de groene speelplaats is dus van uiterst belang.

Het bouwen van een groene speelplaats gebeurt daarom ook best met andere personen. Ouders, vrijwilligers en buurtbewoners kunnen een grote meerwaarde zijn voor de opbouw van een groene speelplaats. Ook de speelplaats buiten de schooluren open zetten heeft een positief effect op de school, de omgeving en het milieu. Slim en efficiënt omgaan met de beschikbare ruimte heeft niets als voordelen.

Een groene speelplaats heeft niet alleen voordelen voor het milieu maar heeft ook een positief effect op de gezondheid van de kinderen. Een aangepaste speelplaats bevordert ook het welbevinden en de betrokkenheid van de kinderen op de speelplaats. De speelplaats moet voor ieder kind toegankelijk zijn. Om een aangepaste speelplaats te laten voldoen aan de noden van de kleuters is het belangrijk dat er voldoende variatie aanwezig is. Hoe gevarieerder, uitdagender en speelser de speelplaats is, hoe meer kinderen zich betrokken gaan voelen op de speelplaats. Uit mijn onderzoek is gebleken dat de aanpassing van de speelplaats een positief effect heeft op het welbevinden en de betrokkenheid van de kleuters. De kleuters komen sneller tot spel op een gevarieerde speelplaats. Door de kleuters ook mee te laten helpen tijdens het verzorgen van de kippen en de bloemen is hun betrokkenheid op de speelplaats ook verhoogd. Toch verschilt dit ook van kind tot kind.

Uiteraard spelen de leerkrachten ook een grote rol bij de opbouw van een groene speelplaats. De leerkrachten moeten zelf ook open staan voor de aanpassingen op de speelplaats. De visies van de leerkrachten verschillen dan ook enorm. Een aantal leerkrachten staan niet open voor uitdagende spelen op de speelplaats, terwijl andere leerkrachten dit wel graag zouden zien op de speelplaats.

De verandering van de speelplaats heeft ook een positief effect gehad op de leerkrachten. De leerkrachten hebben gezien dat het ook anders kan en dat de aanpassing van de speelplaats een positief effect heeft op de kinderen. De leerkrachten zijn zeer tevreden over de aangepaste speelplaats en zijn van plan deze nog verder uit te breiden. Toch zijn de verschillende visies van de leerkrachten niet veranderd. Echter laten zij wel weten dat de aanpassing van de speelplaats een stap in de juiste richting heeft gezet. Dit is ook te zien in de tevredenheidsscores.

Hoe de kleuters zich moeten gedragen op een groene speelplaats blijft nog steeds een werkpunt. De kleuters laten meehelpen tijdens activiteiten die de leerkracht doet: het planten van de bloemen, zand bijvullen in de zandbak en de speelplaats schoon maken, heeft een positief effect op de natuurhouding van de kinderen. De kleuters laten mee helpen bij het verzorgen van de kippen en de planten zorgen ervoor dat zij meer besef krijgen van de natuur. Het is de bedoeling dat de kleuters zoveel mogelijk de kans krijgen om de correcte natuurhouding te ontwikkelen. Ook in de lessen, die niet buiten worden gegeven, is het belangrijk dat de leerkrachten hier op inzetten. Het leerplandoel vanuit Go! sluit hier dan ook goed bij aan. Echter is dit niet zo gemakkelijk als het lijkt. Hier kruipt veel werk en tijd in, iets wat soms moeilijk is voor de leerkrachten.

Toch is dit onderzoek nog niet volledig afgesloten, men kan over deze onderzoeksvraag nog zeker verder uitweiden. De school zelf kan nog heel wat aanpassingen verder uit voeren met betrekking tot het bouwen van een groene speelplaats. De school zelf heeft hier reeds enkele plannen voor opgesteld. Zo zijn zij van plan een nieuwe omheining te bouwen, een wilgenhut te maken en een amfi-theater te bouwen.

Ook kunnen er nog verdere onderzoeken worden uitgevoerd over het welbevinden en de betrokkenheid van de kleuters na de aanpassingen van de speelplaats. De leerkrachten en de school hebben ook nog de mogelijkheid om verder in te zetten op de houding en respect tegenover de natuur van de kinderen. Over dit onderdeel kan zeker een nieuwe onderzoekscyclus worden opgestart.

Als laatste mogelijkheid kan de school ook een onderzoek opstarten over de betrokkenheid van externe partners, zoals ouders, bij de opbouw en onderhoud van de groene speelplaats.

Er zijn dus heel wat mogelijkheden om dit onderzoek nog verder uit te breiden, persoonlijk denk ik dat de leerkrachten een aantal aspecten ook verder zullen zetten. Uit verschillende gesprekken met de leerkrachten is gebleken dat ik een goede eerste aanzet heb gegeven voor de verandering van de speelplaats.

7. Bijlage

7.1 Observatiesystemen

7.1.1 Observatiesysteem welbevinden en betrokkenheid

Observatie welbevinden adhv kijkwijzer Ferre Laevers

Gebruiksaanwijzing

1. Vooraleer je observeert, plan je de observatie zorgvuldig aan de hand van de 5 W&H-vragen (wie, wat, waar, wanneer, waarom, hoe).
2. Noteer de namen van de kleuters die je observeert.
3. Noteer de hoek/activiteit die je observeert
4. Noteer de datum en het uur dat je observeert
5. Noteer de hoek/activiteit die je observeert.
6. Noteer de datum en het uur dat je observeert.
7. Noteer de naam van de kleuter die je observeert.
8. Geef elke kleuter een score (niet – soms – vaak – altijd) op elk van de criteria.
9. Geef elke kleuter een score van 1 tot 5 op basis van de kijkwijzer (na 5 min, na 10 min, na 15 min, algemene score).
10. *Niet verplicht: noteer eventueel een korte toelichting bij de gegeven scores.*

Naam kleuter 1: .....

Naam kleuter 2: .....

Naam kleuter 3: .....

Naam kleuter 4: .....

Naam kleuter 5: .....

Naam kleuter 6: .....

Hoek/activiteit: .....

Datum: .....

Uur: .....

criterium	Score					Eventuele toelichting
Naam:	Niet	Soms	Vaak	Altijd		
Kan genieten, kan plezier beleven						
Is ontspannen en vertoont innerlijke rust						
Vertoont vitaliteit						
Staat open voor anderen						
Is spontaan, durft zichzelf zijn						
Algemene score (check kijkwijzer) na 5 min.	1	2	3	4	5	
Algemene score (check kijkwijzer) na 10 min.	1	2	3	4	5	
Algemene score (check kijkwijzer) na 15 min.	1	2	3	4	5	
Algemene score (check kijkwijzer)	1	2	3	4	5	

criterium	Score					Eventuele toelichting
Naam:	Niet	Soms	Vaak	Altijd		
Kan genieten, kan plezier beleven						
Is ontspannen en vertoont innerlijke rust						
Vertoont vitaliteit						
Staat open voor anderen						
Is spontaan, durft zichzelf zijn						
Algemene score (check kijkwijzer) na 5 min.	1	2	3	4	5	
Algemene score (check kijkwijzer) na 10 min.	1	2	3	4	5	
Algemene score (check kijkwijzer) na 15 min.	1	2	3	4	5	
Algemene score (check kijkwijzer)	1	2	3	4	5	

criterium	Score					Eventuele toelichting
Naam:	Niet	Soms	Vaak	Altijd		
Kan genieten, kan plezier beleven						
Is ontspannen en vertoont innerlijke rust						
Vertoont vitaliteit						
Staat open voor anderen						
Is spontaan, durft zichzelf zijn						

Algemene score (check kijkwijzer) na 5 min.	1	2	3	4	5
Algemene score (check kijkwijzer) na 10 min.	1	2	3	4	5
Algemene score (check kijkwijzer) na 15 min.	1	2	3	4	5
Algemene score (check kijkwijzer)	1	2	3	4	5

Criterion	Score				Eventuele toelichting
Naam:	Niet	Soms	Vaak	Altijd	
Kan genieten, kan plezier beleven					
Is ontspannen en vertoont innerlijke rust					
Vertoont vitaliteit					
Staat open voor anderen					
Is spontaan, durft zichzelf zijn					
Algemene score (check kijkwijzer) na 5 min.	1	2	3	4	5
Algemene score (check kijkwijzer) na 10 min.	1	2	3	4	5
Algemene score (check kijkwijzer) na 15 min.	1	2	3	4	5
Algemene score (check kijkwijzer)	1	2	3	4	5

Criterion	Score				Eventuele toelichting
Naam:	Niet	Soms	Vaak	Altijd	
Kan genieten, kan plezier beleven					
Is ontspannen en vertoont innerlijke rust					
Vertoont vitaliteit					
Staat open voor anderen					
Is spontaan, durft zichzelf zijn					
Algemene score (check kijkwijzer) na 5 min.	1	2	3	4	5
Algemene score (check kijkwijzer) na 10 min.	1	2	3	4	5
Algemene score (check kijkwijzer) na 15 min.	1	2	3	4	5
Algemene score (check kijkwijzer)	1	2	3	4	5

Criterium	Score					Eventuele toelichting
	Niet	Soms	Vaak	Altijd		
Naam:						
Kan genieten, kan plezier beleven						
Is ontspannen en vertoont innerlijke rust						
Vertoont vitaliteit						
Staat open voor anderen						
Is spontaan, durft zichzelf zijn						
Algemene score (check kijkwijzer) na 5 min.	1	2	3	4	5	
Algemene score (check kijkwijzer) na 10 min.	1	2	3	4	5	
Algemene score (check kijkwijzer) na 15 min.	1	2	3	4	5	
Algemene score (check kijkwijzer)	1	2	3	4	5	

Kijkwijzer Ferre Laevers voor score van 1 tot 5

Niveau 1 – zeer zwak welbevinden

- Welbevinden ligt ver onder het gemiddelde niveau van leeftijdgenoten.
- Toont duidelijke kenmerken van ongemak; weent, klaagt en/of schreeuwt.
- Kijkt afkeurend, verdrietig of is in paniek.
- Vertoont boosheid of woede.
- Laat duidelijke tekenen van afkeuring blijken zoals met objecten werpen of andere kleuters pijn doen.
- Reageert niet op de omgeving, vermijdt contact met anderen en trekt zich terug.
- Doet zichzelf pijn; slaat met zijn hoofd, gooit zichzelf tegen de grond.

Niveau 5 – zeer goed welbevinden

- Welbevinden ligt ver boven het gemiddelde niveau van leeftijdgenoten.
- Ziet er blij en opgewekt uit, glimlacht, straalt, schreeuwt het uit van plezier.
- Is spontaan, expressief en kan echt zichzelf zijn.
- Praat tegen zichzelf, speelt met geluiden, zingt binnensmonds.
- Is volledig op zijn/haar gemak; vertoont geen tekenen van stress.
- Is open en toegankelijk tegenover de buitenwereld. Is levendig en vol energie.
- Drukt zelfvertrouwen en zelfzekerheid uit.

Observatie betrokkenheid adhv kijkwijzer Ferre Laevers
Gebruiksaanwijzing

11. Vooraleer je observeert, plan je de observatie zorgvuldig aan de hand van de 5 W&H-vragen (wie, wat, waar, wanneer, waarom, hoe).
12. Noteer de namen van de kleuters die je observeert.
13. Noteer de hoek/activiteit die je observeert
14. Noteer de datum en het uur dat je observeert
15. Noteer de hoek/activiteit die je observeert.
16. Noteer de datum en het uur dat je observeert.
17. Noteer de naam van de kleuter die je observeert.
18. Geef elke kleuter een score (niet – soms – vaak – altijd) op elk van de criteria.
19. Geef elke kleuter een score van 1 tot 5 op basis van de kijkwijzer (na 5 min, na 10 min, na 15 min, algemene score).
20. *Niet verplicht: noteer eventueel een korte toelichting bij de gegeven scores.*

Naam kleuter 1: ..... Naam kleuter 2: ..... Naam kleuter 3: ..... Naam kleuter 4: ..... Naam kleuter 5:	Hoek/activiteit: ..... Datum: ..... Uur: .....
--	---

Concretisering scorecategorieën

- Niet:** de kleuter vertoont dit gedrag op geen enkel moment tijdens de observatie.
- Soms:** de kleuter vertoont dit gedrag minder dan de helft van de tijd.
- Vaak:** de kleuter vertoont dit gedrag meer dan de helft van de tijd, maar er zijn ook momenten dat je dit gedrag niet ziet.
- Altijd:** de kleuter vertoont dit gedrag gedurende de hele observatie.

Criterium	Score					Eventuele toelichting
	Niet	Soms	Vaak	Altijd		
Naam:						
Is geconcentreerd						
Is energiek						
Vertoont complex (= gevarieerd) gedrag						
Is creatief						
Heeft een levendige mimiek en houding						
Heeft doorzettingsvermogen						
Is nauwkeurig						
Reageert snel						
Verwoordt wat hij/zij doet						
Vertoont voldoening						
Algemene score (check kijkwijzer) na 5 min.	1	2	3	4	5	
Algemene score (check kijkwijzer) na 10 min.	1	2	3	4	5	
Algemene score (check kijkwijzer) na 15 min.	1	2	3	4	5	
Algemene score (check kijkwijzer)	1	2	3	4	5	

Criterium	Score					Eventuele toelichting
	Niet	Soms	Vaak	Altijd		
Naam:						
Is geconcentreerd						
Is energiek						
Vertoont complex (= gevarieerd) gedrag						
Is creatief						
Heeft een levendige mimiek en houding						
Heeft doorzettingsvermogen						
Is nauwkeurig						
Reageert snel						
Verwoordt wat hij/zij doet						
Vertoont voldoening						
Algemene score (check kijkwijzer) na 5 min.	1	2	3	4	5	
Algemene score (check kijkwijzer) na 10 min.	1	2	3	4	5	
Algemene score (check kijkwijzer) na 15 min.	1	2	3	4	5	
Algemene score (check kijkwijzer)	1	2	3	4	5	

Criterium	Score					Eventuele toelichting
	Niet	Soms	Vaak	Altijd		
Naam:						
Is geconcentreerd						
Is energiek						
Vertoont complex (= gevarieerd) gedrag						
Is creatief						
Heeft een levendige mimiek en houding						
Heeft doorzettingsvermogen						
Is nauwkeurig						
Reageert snel						
Verwoordt wat hij/zij doet						
Vertoont voldoening						
Algemene score (check kijkwijzer) na 5 min.	1	2	3	4	5	
Algemene score (check kijkwijzer) na 10 min.	1	2	3	4	5	
Algemene score (check kijkwijzer) na 15 min.	1	2	3	4	5	
Algemene score (check kijkwijzer)	1	2	3	4	5	

Criterium	Score					Eventuele toelichting
	Niet	Soms	Vaak	Altijd		
Naam:						
Is geconcentreerd						
Is energiek						
Vertoont complex (= gevarieerd) gedrag						
Is creatief						
Heeft een levendige mimiek en houding						
Heeft doorzettingsvermogen						
Is nauwkeurig						
Reageert snel						
Verwoordt wat hij/zij doet						
Vertoont voldoening						
Algemene score (check kijkwijzer) na 5 min.	1	2	3	4	5	
Algemene score (check kijkwijzer) na 10 min.	1	2	3	4	5	
Algemene score (check kijkwijzer) na 15 min.	1	2	3	4	5	
Algemene score (check kijkwijzer)	1	2	3	4	5	

Criterium	Score					Eventuele toelichting
	Niet	Soms	Vaak	Altijd		
Naam:						
Is geconcentreerd						
Is energiek						
Vertoont complex (= gevarieerd) gedrag						
Is creatief						
Heeft een levendige mimiek en houding						
Heeft doorzettingsvermogen						
Is nauwkeurig						
Reageert snel						
Verwoordt wat hij/zij doet						
Vertoont voldoening						
Algemene score (check kijkwijzer) na 5 min.	1	2	3	4	5	
Algemene score (check kijkwijzer) na 10 min.	1	2	3	4	5	
Algemene score (check kijkwijzer) na 15 min.	1	2	3	4	5	
Algemene score (check kijkwijzer)	1	2	3	4	5	

Kijkwijzer Ferre Laevers voor score van 1 tot 5

<p>Niveau 1: geen betrokkenheid</p> <p>Geen interesse in wat er zich rondom hem/haar afspeelt Niet bereid om actief deel te nemen Dromerige blik Is aan het prutsen Niet taakgericht werken Taakjes snel en onnauwkeurig maken</p>	<p>Niveau 2: lage betrokkenheid</p> <p>Slechts de helft van de tijd interesse in wat er zich rondom hem/haar afspeelt Activiteit wordt vaak onderbroken Slechts de helft van de tijd taakgericht werken Dromen, prutsen, babbelen Traag tempo, treuzelen</p>	<p>Niveau 3: Matige betrokkenheid</p> <p>Aandacht tijdens de hele activiteit Aandachtig tijdens het grootste deel van de tijd vasthouden Onnauwkeurig/nonchalant werken Neutrale mimiek Minimale concentratie Routinematig werken</p>
<p>Niveau 4: hoge betrokkenheid</p> <p>Gemotiveerd en volgehouden werken Concentratie gedurende activiteit Nauwkeurig werken Energie uitstralen Positieve mimiek en verwoording Snelle reactietijd Voldoening na de activiteit Exploratiedrang is duidelijk Weet- en kennisdrang Beleeft activiteit intens.</p>	<p>Niveau 5: maximale betrokkenheid</p> <p>Idem niveau 4, maar nog meer doorgedreven 100% van de tijd geconcentreerd en gemotiveerd aan het werk</p>	

7.1.2 Observatiesysteem speelplaats

CHECKLIST VOOR DE BUITENRUIMTE VOOR KINDERDAGVERBLIJVEN EN IBO'S

ZiKo Formulier C

1. AANBOD _ EEN RIJKE OMGEVING

<p>KEUZEVRIJHEID</p> <p> : dit zit goed : dit kan beter! : dringend werk van maken!</p>	<p></p>	<p></p>	<p></p>
<p>De basisinrichting van de buitenruimte bestaat uit minstens 3 zones: een avontuurlijke zone, een sport- en spelzone en een rustzone waar kinderen geborgenheid kunnen vinden. <i>Bijv.: In de avontuurlijke zone is er een aanbod dat permanent voor kinderen beschikbaar is, zoals een berg, een tunnel, een podium, klimtoestellen, een glijbaan, ... Of er is een aanplanting die avontuur uitlokt (klimbomen, bamboebos, ...), er zijn hoogte-laagte verschillen, ... In de sport- en spelzone kan er gefietst worden of met de poppenwagens gespeeld worden. De rustzone is een schaduwrijke plek waar men gezellig kan samenzitten</i></p>			
<p>De ligging van de zones is doordacht en de zones zijn duidelijk van elkaar afgescheiden, zodat het betrokken spel van het ene groepje niet wordt verstoord door spel van andere kinderen. <i>Bijv.: Tussen de avontuurlijke zone en de spelzone ligt een breed tegelpad. De rustzone is van de spelzone afgebakend door groen en/of panelen met doorkruipgaten, er worden aanplantingen gebruikt als bewuste afscheiding, het fietsparcours sluit aan bij de opbergruimte, de rustzone ligt in schaduwrijk gebied en ver van de zones voor grootmotorische en avontuurlijke activiteiten, ...</i></p>			
<p>Geregeld maken we gebruik van tijdelijke afscheidingen: een windscherm, doeken, dozen, ... om (tijdelijk) extra zones te creëren.</p>			
<p>Er is zijn extra inspanningen gedaan om de buitenruimte te doen aansluiten bij wat er leeft bij de kinderen. <i>Bijv.: De speeltoren is tijdelijk versierd als ruimteschip. In de buitenschoolse opvang is er in de rustige spelzone een beyblade-parcours te vinden, ... Bijv.: Er is fauna en flora aanwezig waar de kinderen voor mogen zorgen. Er zijn kippen of een konijn, ... Samen met de kinderen zijn er (zonne)bloemen gezaaid of tomatenplanten gezet zodat de kinderen de evolutie zien. Zij staan zelf in voor de verzorging. Er is een moestuin aangelegd, ...</i></p>			
<p>Er zijn extra inspanningen gedaan om kinderen onderzoek- en experimenteeransen te bieden <i>Bijv.: Bijv. Er is een stuk braakliggend terrein waar kinderen naar hartelust kunnen experimenteren met hard zand, aarde, water, ...</i></p>			
<p>Er zijn plekken waar kinderen ongestoord hun eigen creatief spel kunnen organiseren. <i>Bijv.: Er is een wilgenhut, huisje, indianentent, ... waar kinderen hun fantasie de vrije loop kunnen laten.</i></p>			

MATERIAAL EN ACTIVITEITEN			
<p>Het aanbod van materialen, activiteiten en spelletjes spreekt een waaier van ontwikkelingsgebieden aan: motoriek, handvaardigheid, beeldende expressie, taalvaardigheid, sociale vaardigheden, fantasie, ...</p> <p><i>Bijv.: Er is ook een poppenhoek geïnstalleerd, een keukentje, een garage met autootjes, een schildershoek, ... te vinden, Kinderen kunnen schilderen, ...</i></p> <p><i>Bijv.: Tandem-fietsjes, een wip met vier zitjes, ... stimuleren samenspel, er is een rustige plek waar men met een groepje kinderen kan zitten, ...</i></p>			
<p>Kinderen krijgen extra spelimpuls of –ideeën door kleine veranderingen in de buitenomgeving die hen verrassen en stimuleren. Er is afwisseling in de materialen en activiteiten.</p> <p><i>Bijv.: Op de muren en grond zijn tekeningen met krijt en/of verf aangebracht.</i></p> <p><i>Bijv.: Een parcours of doolhof, op de grond geschilderde voetafdrukken, een spoorlijn, een twisterbord, ...</i></p> <p><i>Bijv.: Allerlei speelgoedjes verstoppen, ballonnen ophangen, licht- en schaduw effecten maken, een fit-o-meter (die samen met de kinderen geknutseld wordt)</i></p> <p><i>Bijv.: I.p.v. fietsjes weg te nemen wanneer er niet meer mee gespeeld wordt, komt er een nieuwe spelimpuls (bijv. fietsparcours,...), om het fietsen weer aantrekkelijk te maken.</i></p> <p><i>Bijv.: Begeleide activiteiten buiten: bosspelen, knutselen, dansspelen, ...</i></p>			
<p>Succesnummers in materiaal en activiteiten worden herhaald, zodat kinderen volop kansen krijgen om complex spel te ontplooiën en nieuwe ideeën met het materiaal kunnen ontwikkelen. Betrokkenheid is hierbij richtinggevend.</p> <p><i>Bijv.: Er is altijd stoepkrijt beschikbaar, zodat kinderen daar optimaal mee kunnen experimenteren.</i></p>			
<p>Er is een (divers) aanbod aan kosteloze materialen te vinden (zoals kleden, lappen, autobanden, planken, dozen, kussens, afgezaagde boomstammen, plastic buizen, ...) en/of minder voor de hand liggende materialen (zoals bezems, kisten, kratten, speelvaten, grote dozen, buizen, kussens, sjobalken en touw, ...).</p> <p><i>Bijv.: Door oude potten en pannen omhoog te hangen maken we een 'herriewinkel', er zijn autobanden om mee rond te rollen, er zijn koorden en sjobalken aanwezig, met buizen en waterslangen wordt een knikkerbaan gemaakt, tafels en karton worden een spookhuis of speleo-box, ...</i></p>			
<p>Er zijn 'binnenmaterialen' te vinden die ook buiten gebruikt kunnen worden, zoals de timmerbank, muziekinstrumenten, boekjes, poppenspulletjes, een keukentje, garage, ...</p> <p><i>Bijv.: Voor het spel in het huisje is ook verkleedmateriaal beschikbaar, ...</i></p>			

ZiKo Formulier C

Creatieve activiteiten worden geregeld buiten grootser opgezet, waar ze luidruchtiger, actiever, 'anders' ... kunnen gebeuren.

Bijv: Er wordt geschilderd op grote papieren met grote borstels, sponzen, lichaamsdelen, ...

Buiten kan volop met geluid geëxperimenteerd worden: er is een percussieplekje met zelfgemaakte instrumenten, met een schommel kan je proberen te 'schommelschilderen',...

Bijv: Met allerlei doeken wordt een boom versierd, een oude kuip en een pan in de struiken worden een keukentje, in het spelen met het servies en keukenmateriaal kan water gebruikt worden, ...

Dit zie ik als mogelijk(e) werkpunt(en) om het aanbod RIJKER te maken:

2. RUIMTE VOOR INITIATIEF ► VRIJHEID EN PARTICIPATIE

KEUZEVRJHEID : dit zit goed : dit kan beter! : dringend werk van maken!			
Indien de buitenruimte grenst aan de binnenruimte kunnen de kinderen zelf kiezen of ze buiten of binnen spelen.			
Er wordt gebruik gemaakt van een handig opbergsysteem, waarbij kinderen zelfstandig materialen kunnen nemen en terug opbergen. <i>Bijv.: We kiezen voor rekjes of bakken waar alle materialen, zelfs voor de kleinsten, vlot toegankelijk zijn.</i>			
Kinderen kunnen wat verder weg hun eigen spel organiseren en krijgen privacy. <i>Bijv.: Kinderen worden niet berispt als ze in een bosje spelen, er staan stevige struiken die kinderspel kunnen verdragen. Die worden op peuterhoogte gesnoeid, zodat de kinderen zich kunnen verstoppen en de begeleiding tegelijk toezicht kan houden.</i>			
De verschillende keuzemogelijkheden worden geregeld overlopen en besproken, zodat kinderen zich er voldoende bewust van worden en weten wat ze kunnen doen.			
REGELS EN AFSPRAKEN			
Regels en grenzen zijn functioneel: ze zorgen voor een vlot verloop van de activiteiten en bevorderen het nemen van initiatieven. <i>Bijv.: De belangrijkste criteria bij het maken en wijzigen van afspraken zijn: het spel van anderen niet hinderen, veiligheid, maximale speelkansen voor iedereen, ... Kinderen mogen met kinderwagentjes en fietsen op de asfalt rijden omdat daar veel plaats is. In de buitenschoolse opvang is er een 'beschermd zone' gemaakt waar men de spullen veilig kan deponeren, om het afpakken van spullen tijdens wc-bezoek te vermijden.</i>			
De regels en afspraken zijn zo duidelijk voor de kinderen dat de begeleider daar zelf nog weinig tijd aan moet besteden en hij/zij mee kan doen met de activiteiten van de kinderen. <i>Bijv.: Kinderen weten dat de jas aan moet wanneer er buiten gespeeld wordt, dat er niet met zand gegooid wordt, dat de karren uit de zandbak blijven, ...</i> Regels en grenzen worden aan de kinderen uitgelegd, rekening houdend met hun bevattingvermogen. <i>Bijv.: Bij het spelen in de zandbak wordt samen overlopen wat kan en niet kan. Als in de inspraakronde in de buitenschoolse opvang is gebleken dat er altijd teveel volk is in het speelhuisje, komt men, samen met de kinderen, tot een nieuwe regel (een beurtrol en maximum 6 kinderen tegelijk in het huisje).</i>			

ZiKo Formulier C

<p>De kinderen kennen de verschillende zones (een avontuurlijke zone, een spelzone, rustige zone, ...) in de ruimte en respecteren de afspraken die daar gelden. <i>Bijv.: Het is voor de kinderen duidelijk dat in de rustige zone geen actieve spelen gebeuren</i></p>			
<p>PARTICIPATIE</p>			
<p>De kinderen kunnen mee de verantwoordelijkheid dragen voor praktische dingen in de opvang. <i>Bijv.: Bloemen en planten water geven, dieren verzorgen; speelgoed terug naar binnen brengen, ...</i></p>			
<p>De kinderen worden mee betrokken bij het nemen van allerlei beslissingen. Indien mogelijk worden regels en grenzen samen afgesproken.</p>			
<p>Er wordt geregeld tijd voorzien waarin met de kinderen wordt gesproken over de opvang en gevraagd naar wat goed en minder goed loopt.</p>			
<p>Kinderen worden actief uitgenodigd om ideeën in te brengen voor aanpassingen aan de infrastructuur en het aanbod van materialen en activiteiten. Hun suggesties worden ernstig genomen.</p>			
<p>Dit zie ik als (de) belangrijkste werkpunt(en) waaraan ik wil werken om buiten meer VRIJHEID te creëren:</p>			

3. BEGELEIDINGSSTIJL ► INLEVING

STIMULEREND TUSSENKOMEN : dit zit goed : dit kan beter! : dringend werk van maken!			
Tijdens het voorstellen of inleiden maakt de begeleider goed duidelijk wat de activiteit inhoudt, zodat kinderen zich kunnen voorstellen wat er leuk aan kan zijn. Het stimuleert hun nieuwsgierigheid en motiveert hen verder te exploreren			
Tijdens de spelmomenten geeft de begeleider impulsen, hints, of materiaal om het spel te verrijken, zodat de kinderen weer een hele tijd verder kunnen. <i>Bijv.: Wanneer de kinderen met hun fietsjes buiten fietsen, wordt er samen met hen een 'tankstation' of een 'car-wash' gemaakt, zo worden ze gestimuleerd in hun fantasie.</i>			
Tijdens de spelmomenten stelt de begeleider vragen of brengt gesprekken op gang waardoor de kinderen aan het denken gezet worden, tot ontdekkingen komen. <i>Bijv.: Wat zou er gebeuren als...</i>			
De begeleider gaat met zijn blik regelmatig alle kinderen af (niet de groep als geheel). Hij/zij geeft impulsen aan kinderen die moeilijk tot spel komen. <i>Bijv.: De begeleider helpt het kind te kiezen met wat het gaat spelen.</i>			
GEVOELIGHEID VOOR BELEVING			
De begeleider besteedt veel aandacht aan het onthaal en afscheid van de kinderen. <i>Bijv.: Kinderen 's morgens welkom heten, rustig laten wennen aan de groep en begeleiden naar spel(keuze).</i>			
De kinderen vinden bij de begeleider voldoende warmte, genegenheid, zorg en veiligheid. <i>Bijv.: Baby's en peuters worden regelmatig op de schoot genomen, kinderen worden regelmatig geknuffeld of krijgen een schouderklopje, ...</i>			
Kansen worden aangegrepen om individuele aandacht aan de kinderen te besteden. <i>Bijv.: Het buitenmoment is een ideaal moment om een praatje te maken met het kind, ...</i>			

De begeleider verwoordt vaak wat het kind ervaart en beleeft. Kinderen worden uitgenodigd om te vertellen over wat ze voelen, verwachten, ...			
De begeleider gaat met zijn blik regelmatig alle kinderen af (niet de groep als geheel). Er wordt extra aandacht besteed aan en begrip getoond voor kinderen die het moeilijker hebben. <i>Bijv.: Een kind dat nieuw is laten wennen, een kind met een nieuw broertje extra aandacht geven, ...</i>			
De begeleider geeft positieve feedback op initiatieven van kinderen, door belangstelling te tonen, te bevestigen, ... <i>Bijv.: Bouwwerken in de zandbak worden ook aan andere kinderen getoond, positief sociaal gedrag wordt opgemerkt, ...</i>			
AUTONOMIE VERLENEN			
Kinderen mogen activiteiten kiezen die hen aanspreken en hun keuzes worden gerespecteerd. <i>Bijv.: Een nieuwe activiteit wordt uitgesteld wanneer alle kinderen nog betrokken zijn op hun spel. De begeleider stelt voor om te fietsen, maar verplicht de kinderen niet. Als ze liever blijven spelen met de auto's en de verkleedkleden kunnen ze dat.</i>			
Kinderen krijgen ruimte om te experimenteren, een eigen weg te volgen bij activiteiten. <i>Bijv.: De kinderen bepalen zelf het resultaat van een activiteit: zij kunnen zelf beslissen hoe ze iets maken (welke kleuren, materialen, ...) en wanneer iets 'af' is voor hen. Een activiteit met dozen kan uitmonden in kampen bouwen,...</i>			
De begeleider geeft de kinderen voldoende ruimte tot zelfstandigheid in plaats van het vlug zelf te doen. Er zijn momenten waar de begeleider bewust niet tussen komt. <i>Bijv.: Als een kind aanvankelijk geen idee heeft van wat het wil maken tijdens de spelactiviteit, durft men het gedurende een tijd te laten experimenteren.</i>			

4. GROEPSKLIMAAT ► ZICH (IN DE GROEP) THUIS VOELEN

SFEER EN RELATIES : dit zit goed : dit kan beter! : dringend werk van maken!			
Er heerst een ontspannen, gezellige sfeer: er wordt gespeeld, gepraat, gezongen, ... Er is weinig ruzie, er worden geen kliekjes gevormd. <i>Bijv.: Elke dag is er een groepsactiviteit zoals een kringspel.</i>			
De begeleider maakt deel uit van de groep. Hij of zij staat tussen de kinderen, niet ernaast of erboven			
De kinderen hebben een goede band met de begeleider, vinden hier een toevlucht en zoeken contact zonder afhankelijk te worden. De begeleider werkt ook bewust aan die band met individuele kinderen. <i>Bijv.: De kinderen vragen de begeleider iets, ze laten hem/haar zien wat ze aan het doen zijn, ze laten zich troosten of kalmeren, ... maar ze klampen zich niet voortdurend aan haar/hem vast, vragen niet constant om haar/zijn aandacht.</i>			
INITIATIEVEN : dit zit goed : dit kan beter! : dringend werk van maken!			
De asfalt is aangener gemaakt door met verf een patroon te voorzien. Muren zijn sfeervoller gemaakt door teksten, kleuren, tekeningen of een krijtbord, ... <i>Bijv.: De grote asfaltoppervlakte is optimaal benut door er een heus verkeerskruispunt van te maken. Hagen en planten bakenen de zitruimte af.</i>			
Tenten en doeken of zeilen zijn aanwezig en bieden een knus gevoel en veiligheid. <i>Bijv.: Er is een tentje met wat knuffels en kussens, ...</i>			
Er staat regelmatig muziek op, hetzij om mee te zingen of op te dansen, hetzij op de achtergrond om een rustige en aangename sfeer te creëren.			
Er wordt expliciet gewerkt aan het creëren van een band tussen de kinderen en het samen beleven van gezellige momenten. <i>Bijv.: Er zijn regelmatig groepsactiviteiten, begeleidde activiteiten waar kinderen niet verplicht, maar wel gestimuleerd worden om mee te doen...</i>			

<p>Er wordt aandacht besteed aan de onderlinge relaties tussen kinderen. Ze worden niet opdringerig, niet moraliserend gestimuleerd dingen samen te doen, te overleggen, plannen te maken, anderen bij hun spel te betrekken, ...</p> <p>→ <i>er wordt geholpen om ruzies samen op te lossen,</i> → <i>de kinderen leren delen, hun beurt afwachten</i> → <i>vriendschappen worden gestimuleerd.</i></p>			
<p>De begeleider gaat met zijn blik regelmatig alle kinderen af (niet de groep als geheel) om te zien of iemand gepest wordt.</p>			
<p>Er bestaat duidelijkheid over de regels ivm pesten: er wordt heel duidelijk gemaakt wat niet geaccepteerd wordt. Hier wordt over gepraat met de kinderen. Zo wordt geprobeerd pesten actief te voorkomen.</p> <p><i>Bijv.: Samen met de kinderen wordt een reglement opgemaakt: we slaan geen andere kinderen. We pesten geen andere kinderen. Ook bij baby's en peuters wordt regels duidelijk verwoord: 'afpakken mag niet'.</i></p>			
<p>Kinderen worden gestimuleerd om hun beleving en gevoelens te uiten.</p> <p>De begeleider helpt hen in het herkennen en verwoorden van de verschillende gevoelens.</p> <p><i>Bijv: blij zijn, bang, boos, verdrietig, maar ook ontgoocheld, jaloers, eenzaam, verraden, ...</i></p>			
<p>Dit zie ik als (de) belangrijkste werkpunt(en) waaraan ik wil werken zodat iedereen ZICH THUISVOELT:</p>			

5. ORGANISATIE ► DOELTREFFENDHEID

DAGVERLOOP	👍 : dit zit goed	👐 : dit kan beter!	⚠️ : dringend werk van maken!	👍	👐	⚠️
<ul style="list-style-type: none"> Er kan aangegeven worden dat de opbouw van de dag en de planning en duur van activiteiten soepel afgestemd zijn op de leeftijd en de behoeften van de kinderen. <i>Bijv.: Kinderen die last hebben van de warmte kunnen binnen spelen, ...</i> 						
<p>De buitenruimte wordt zoveel mogelijk gebruikt. Elk weertype geeft andere spelmogelijkheden. <i>Bijv.: Bijv. In de zomer wordt er regelmatig eens buiten gegeten. Bijv. Bij wind wordt er gespeeld met windmolentjes, vlaggen, ballonnen, ... Bij licht regenweer worden emmertjes gevuld, regendruppels gevangen. Tijdens een zomers dag wordt een ijsklomp gesmolten, aan de slag gegaan met prisma's, bellenblazen, ...</i></p>						
<p>Het klaarzetten en opruimen van de buitenruimte verloopt vlot, zodat kinderen zo weinig mogelijk moeten wachten en zo veel mogelijk kunnen spelen in de tijd dat ze buiten zijn. <i>Bijv.: Materiaal wordt klaargezet voor kinderen aankomen of uit hun bed komen.</i></p>						
TAAKVERDELING BEGELEIDING				👍	👐	⚠️
<ul style="list-style-type: none"> De begeleider is altijd paraat en alert op wat er gebeurt. Hij reageert vlot op wat er zich voordoet, in het belang van het kind. Hij overziet de zone waarvoor hij verantwoordelijk is. <i>Bijv.: Kinderen die in een wegruiphoeke zitten, kunnen daar blijven zitten, soms niet onder het rechtstreekse oog van de begeleider. Hij weet wel dat de kinderen daar zitten en blijft alert.</i> 						
<ul style="list-style-type: none"> Als er meerdere begeleiders zijn, spelen ze goed op elkaar in. Er is een optimale taakverdeling in functie van de noden van de groep en individuele kinderen. <i>Bijv.: Kinderen uit verschillende leefgroepen spelen samen buiten zodat er een begeleider binnen kan blijven met de kinderen die niet naar buiten willen.</i> 						
<p>Als onthaalouder zoek aansluiting bij collega's in je buurt, of ga je eens langs op een vormingsavond in jouw wijk. <i>Bijv.: Je wilt je ervaringen delen met andere onthaalouders of tot afspraken komen over wederzijdse hulp in vakantieperiodes, bij ziekte, ...</i></p>						

GROEPERINGSVORMEN			
Bij gemengde groepen zijn er soms activiteiten per leeftijdscategorie. Bij niet-gemengde groepen wordt buitenspel benut om kinderen van verschillende leeftijden ook eens samen te laten spelen.			
Broers en zussen kunnen in dezelfde opvang terecht.			
<p>Dit zie ik als (de) belangrijkste werkpunt(en) waaraan ik wil werken om buiten meer EFFICIENTIE te creëren:</p>			

7.1.3 Observatiesysteem aan de hand van leerplandoelstelling

Observeren adhv ontwikkelingsdoel

Gebruiksaanwijzing

- 21. Vooraleer je observeert, plan je de observatie zorgvuldig aan de hand van de 5 W&H-vragen (wie, wat, waar, wanneer, waarom, hoe).
- 22. Noteer het te observeren doel.
- 23. Herformuleer het doel in een aantal criteria die concreet kleutergedrag beschrijven.
- 24. Noteer de activiteit die je observeert.
- 25. Noteer de datum en het uur dat je observeert.
- 26. Noteer de naam van de kleuter die je observeert.
- 27. Geef elke kleuter een score van op de driepunten schaal (- = niet beheerst, +/- = beheerst mits tussenkomst van de leerkracht, + = zelfstandig beheerst)

Te observeren doel

Doel: 3.2.1. 6 OD WT 1.13: de kleuters kunnen een houding van zorg en respect opdragen voor de natuur.

Activiteit: .....

Datum: .....

Uur: .....

Naam kleuter:				
Criterium	Score			Toelichting
	-	+/-	+	
Respect tonen voor planten, bomen en bloemen (niet plukken, kapot maken)				
Verzorgen van planten en bloemen				
Verzorgen van dieren				
Op zoek gaan naar insecten				
Insecten respecteren (niet dood maken)				
Geen afval op de speelplaats gooien of tijdens uitstappen op de grond gooien				
Doen elkaar niet pijn met natuurelementen (takken, zand, ..)				

7.2 Vragenlijst visie van de leerkrachten voor de verandering van de speelplaats

Geachte mevrouw,

Doel van het onderzoek

Ik, Tessa Bammens, ben een studente kleuteronderwijs dat onderzoek doet naar de opbouw van een groene speelplaats, waar de natuur en het welbevinden en betrokkenheid van de kinderen centraal staan. In het kader van dit onderzoek zou ik graag meer informatie verkrijgen over de visie van de kleuterleerkrachten tegen over een groene speelplaats. De resultaten van dit onderzoek worden verwerkt in mijn bachelorproef.

Verloop van de vragenlijst

De vragenlijst zal opgedeeld worden in 2 delen. Het eerste deel zal plaats vinden voor de vernieuwing van de speelplaats. Deel twee zal afgenomen worden na de vernieuwing van de speelplaats. De vragen in de vragenlijst variëren, voor een aantal vragen is het voldoende als u ja of nee antwoorden. Voor de andere vragen zou ik graag verder informatie wensen, indien mogelijk. Als u een vraag liever niet wenst te beantwoorden, mag u deze open laten. De vragenlijst zal ongeveer 5 tot 10 minuten in beslag nemen. U bent vrij om te beslissen of u al dan niet de vragenlijst invult.

Indien u vragen en/of opmerkingen heeft, aarzel dan niet mij te contacteren:
Tessa.bammens@student.pxl.be of telefonisch 0479/857660

Ik ondergetekende, ..., verklaar hierbij dat ik, als deelnemer van het onderzoek, de vragenlijst vrijwillig en eigenhandig heb ingevuld. Rekening houdend met het feit dat mijn antwoorden zullen gebruikt worden in de bachelorproef van de studente, Tessa Bammens.

Handtekening + datum onderzoekster:

Handtekening + datum respondent

.....

.....

Vragenlijst visie van de kleuterleerkrachten over een groene speelplaats

Persoonlijke gegevens:

Naam:

Klas:

Vragen:

1) Krijgen de kleuters de kans om buiten te spelen? Zoja, hoeveel keer per week?

Niet rekening houdend met de speeltijden

Nee

Ja: _____

2) De school heeft een mos-logo, is er volgens u veel groen te vinden op de speelplaats?

Zoja, wat is er dan te vinden?

Nee

Ja: _____

_____

3) Wat van 'groen' zou u liever nog meer zien op de speelplaats?

_____

_____

4) Zou u liever toezicht doen op een speelplaats waar veel 'groen' te vinden is?

Nee

Ja

Geen mening

5) Komen de kinderen tot spel op de speelplaats? Zoja wat ziet u dan vooral terug komen?

Nee

Ja: _____

_____

6) Komen er ook conflicten voor tussen de kinderen? Zoja wat zou hier volgens u de reden van zijn?

- Nee
- Ja: _____

_____

7) Zou u ervoor openstaan om de kleuters uitdagende spelen te laten uitvoeren als u toezicht heeft op de speelplaats? (boomhutten bouwen, klimmen in de bomen, ...)
waarom wel / waarom niet?

_____
_____

8) Geef een punten scoren over u tevredenheid van de speelplaats.
5 = zeer tevreden, er hoeft niets meer veranderd te worden
4 = tevreden, er kunnen hier en daar aanpassingen gebeuren maar dit is niet noodzakelijk
3 = matig tevreden: 'groen' is deels te vinden maar dit kan zeker nog versterkt worden
2 = niet tevreden: hier en daar is er een aanzet tot 'groen' maar dit is nog miniem
1 = helemaal niet tevreden: er is niets van 'groen' te vinden

Reden punten scoren:

_____
_____
_____

9) Wat zou u nog graag in de toekomst zien op de speelplaats?

_____
_____
_____
_____
_____

7.3 Vragenlijst visie van de leerkrachten na de verandering van de speelplaats

Geachte mevrouw,

Doel van het onderzoek

Ik, Tessa Bammens, ben een studente kleuteronderwijs dat onderzoek doet naar de opbouw van een groene speelplaats, waar de natuur en het welbevinden en betrokkenheid van de kinderen centraal staan. In het kader van dit onderzoek zou ik graag meer informatie verkrijgen over de visie van de kleuterleerkrachten tegen over een groene speelplaats. De resultaten van dit onderzoek worden verwerkt in mijn bachelorproef.

Verloop van de vragenlijst

De vragenlijst zal opgedeeld worden in 2 delen. Het eerste deel zal plaats vinden voor de vernieuwing van de speelplaats. Deel twee zal afgenomen worden na de vernieuwing van de speelplaats. De vragen in de vragenlijst variëren, voor een aantal vragen is het voldoende als u ja of nee antwoorden. Voor de andere vragen zou ik graag verder informatie wensen, indien mogelijk. Als u een vraag liever niet wenst te beantwoorden, mag u deze open laten. De vragenlijst zal ongeveer 5 tot 10 minuten in beslag nemen. U bent vrij om te beslissen of u al dan niet de vragenlijst invult.

Indien u vragen en/of opmerkingen heeft, aarzel dan niet mij te contacteren:

Tessa.bammens@student.pxl.be of telefonisch 0479/857660

Ik ondergetekende, ..., verklaar hierbij dat ik, als deelnemer van het onderzoek, de vragenlijst vrijwillig en eigenhandig heb ingevuld. Rekening houdend met het feit dat mijn antwoorden zullen gebruikt worden in de bachelorproef van de studente, Tessa Bammens.

Handtekening + datum onderzoekster:

Handtekening + datum respondent

.....

.....

TESSA BAMMENS
ACADEMIEJAAR 2017-2018

Vragenlijst visie van de kleuterleerkrachten over een groene speelplaats

Persoonlijke gegevens:

Naam:

Klas:

Vragen:

1) Welke aanpassing zijn er effectief gebeurd op de speelplaats ?

Duid aan!

- Speelmateriaal plaatsen: zithoek, buitenkeuken, autobus en autobaan
- Kippen plaatsen
- Bloemen planten
- Insectenhotels maken
- Blotenvoetenpad maken

2) Is er volgens u door de verandering van de speelplaats meer groen te zien ?

Zo nee, wat zou u eventueel nog graag willen zien ?

- Ja
- Nee: _____
_____

3) Heeft de verandering van de speelplaats een positief effect op de kinderen?

Zoja, op welke manier ziet u dit terug komen?

- Nee
  - Ja
  - Geen mening
- _____
- _____

4) Merkt u een verschil in het welbevinden en de betrokkenheid van de kinderen op de speelplaats?

En op welke manier ziet u dit terug komen?

- Nee, het welbevinden en betrokkenheid is gedaald
- Ja, er is een hoger welbevinden en betrokkenheid te zien
- Neutraal, het welbevinden en betrokkenheid is hetzelfde gebleven

---

---

5) Merkt u een verschil in het spel van de kinderen? Zoja wat zijn de grootste verschillen?

- Nee
- Ja: _____
_____

6) Geef een punten scoren over u tevredenheid van de speelplaats na de verandering.

- 5 = zeer tevreden, er hoeft niets meer veranderd te worden
- 4 = tevreden, er kunnen hier en daar aanpassingen gebeuren maar dit is niet noodzakelijk
- 3 = matig tevreden: 'groen' is deels te vinden maar dit kan zeker nog versterkt worden
- 2 = niet tevreden: hier en daar is er een aanzet tot 'groen' maar dit is nog miniem
- 1 = helemaal niet tevreden: er is niets van 'groen' te vinden

Reden punten scoren:

---

7) Wat zou u na deze verandering toch nog graag willen zien op de speelplaats in de toekomst?

---

8) Heeft u eventueel nog opmerkingen, tips, ... ?

7.4 Aanvullende foto's

8. Literatuurlijst

Gijssel, K. (z.j.). De schoolspeelplaats van de toekomst: is dat wel veilig? Geraadpleegd op 23 september 2017, via http://www.pimpjespeelplaats.be/sites/default/files/artikel_krax.pdf

Wageningen A. (2013). Meer groen op het schoolplein: een interventiestudie. Geraadpleegd op 23 september 2017, via <http://edepot.wur.nl/283415>

Goodplanet. (2016). Pimp je speelplaats. *Toekomstvisie speelplaatsen*. Geraadpleegd op 28 december 2017, via http://www.goodplanet.be/pimp-je-speelplaats/docs/2016/PJS_Toekomstvisie-speelplaatsen_def.pdf

Van Oers, B. & Janssen-Vos, F. (2000, vijfde druk). Visie op onderwijs aan jonge kinderen (37). Assen: Van Gorcum & Comp. Geraadpleegd op 28 december 2017, via <https://books.google.be/books?id=TxLMI6XEfLMC&pg=PA15&lpg=PA15&dq=visie+op+onderwijs+aan+jonge+kinderen+kopen&source=bl&ots=kuxfuTwmGi&sig=sDSmInbLd9lq14LXoke2iaeyOJI&hl=nl&sa=X&ved=0ahUKEwiHhdSG9MPbAhXGa1AKHZCbB2UQ6AEIOzAC#v=onepage&q=welbevinden&f=false>

Bouwman, A. & Loman, E. (2014). Visie op het leren van het jonge kind. Geraadpleegd op , via [file:///C:/Users/11501088/Documents/Downloads/eBook_Leren_jonge_kind%20\(def\)%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/11501088/Documents/Downloads/eBook_Leren_jonge_kind%20(def)%20(1).pdf)

Departement omgeving (z.j.). Milieuvorming en educatie. Geraadpleegd op 5 januari 2018, via <https://www.lne.be/milieuvorming-en-educatie/mos-duurzame-scholen-straftescholen>

Stichting groene pedagogiek (z.j.). Groene pedagogiek. Geraadpleegd op 5 januari 2018, via <https://stichtinggroenepedagogiek.nl/groene-pedagogiek/>

Ardroy (z.j.). Outdoor education centre. Geraadpleegd op 10 februari , via <http://www.ardroy-oec.co.uk/schools-outdoorededucation.asp>

Pimp je speelplaats (2017). Een toekomstvisie op de speelplaats: groen, gezellig en avontuurlijk. Brussel: uitgeverij Politeia.

Vlaamse dienst speelpleinwerk (2016). Visie op speelpleininfrastructuur. Geraadpleegd op 21 april 2018, via <https://drive.google.com/file/d/0B-4edKuy0Ow7akgwN0ppYUV1NIU/view>

Minderhoud, L. & Bremmers, I. (2011). De buitenklas, een bijzonder natuur-onderwijsproject. Geraadpleegd op 21 april 2018, via http://www.springzaad.be/litdocs/11_kopie.pdf

Breman, B.C; Vries, S. & Hemke, E.(2013).Groene schoolpleinen, wat levert het op ? Geraadpleegd op 21 april 2018, via <http://edepot.wur.nl/283422>

Both, K.(2006, februari). Leve de verscheidenheid. *De wereld van het jonge kind*, pp. 174.

Vlaams instituut voor gezond leven (2018). Hoeveel beweeg je het best? Geraadpleegd op 22 april 2018, via, <https://www.gezondleven.be/themas/beweging-sedentair-gedrag/bewegingsdriehoek/hoeveel-moet-je-bewegen/hoeveel-beweeg-je-het-best>

Gezonde school (2015). Gezonde schoolpleinen. Geraadpleegd op 22 april 2018, via https://www.gezondeschool.nl/sites/default/files/o21873_Factsheetgezondeschoolpleinen1.pdf

Custers, M.H.G & Van den Berg, A.E. (2007). Natuur, stress en cortisol: experimenteel onderzoek naar de invloed van tuinieren en activiteiten in een groenkamer op het fysiologisch, affectief en cognitief herstel van stress (10).Nederland: Wageningen.Geraadpleegd op 22 april 2018, via <http://content.alterra.wur.nl/webdocs/pdf/files/alterrapporten/alterrapport1629.pdf>

Agentschap natuur en bos (2012) Investeer in groen: winst verzekerd. Geraadpleegd op 27 april 2018 , via https://www.inverde.be/content/gids/NB_1967_brochureISSUU_lowres.pdf

Both, K., (2002, april).Het schoolterrein als leerlandschap. *De Wereld van het Jonge Kind*, april, p. 228-231

Both, K. (2003a, januari). Leerlandschappen om de school: Engelse ervaringen. *De Wereld van het Jonge Kind*, januari, p. 144-147

Pauwels, J. (2014) Vallen en opstaan: veilig leren vallen. Geraadpleegd op 27 april 2018, via http://www.vallenenopstaan.be/pdf/VEILIG_LEREN_VALLEN.pdf

Onderwijs Vlaanderen (z.j.). STEM actieplan. Geraadpleegd op 27 april 2018, via <https://onderwijs.vlaanderen.be/nl/onderwijspersoneel/van-basis-tot-volwassenenonderwijs/lespraktijk/stem-science-technology-engineering-mathematics/stem-actieplan-2012-2020/wat-is-het-stem-actieplan>

De Cock, D. & Laget, R. (2014). Maak het verschil op de speelplaats: inspiratie voor positieve interactie tijdens de pauze. Geraadpleegd op 1 mei 2018, via, <file:///C:/Users/11501088/Documents/brochure1.pdf>

Slim gedeeld (2016). Wegwijzer over het slim delen van schoolinfrastructuur. Geraadpleegd op ..., via http://slimgedeeld.be/wp-content/uploads/2016/11/Wegwijzer_PDF.pdf

Ministerie van de Vlaamse gemeenschap (2005). Natuur op school: MOS-milieuzorg op school. Brussel: Boone- Roosens.

Departement leefmilieu, natuur en energie (2009). Vergroening op school. Brussel: Heirman J.P.

Onderwijs in Limburg (z.j.). Educatief centrum. Geraadpleegd op 10 mei, via <http://www.limburg.be/educatiefcentrum>

Jolien & Angelique (2012 april 4). Een op vijf kinderen te dik. [Blog].Verkregen van <http://overgewichtkinderen.blogspot.com/2012/04/artikel-2-een-op-5-vlaamse-kinderen-te.html>

Kind en gezin (z.j.). Checklist buitenruimte. Geraadpleegd op 18 mei 2018, via <https://www.kindengezin.be/img/ziko-checklistbuitenruimte-schoolk.pdf>

Go! Leerplannen (2010). Wereldoriëntatie: natuur. Geraadpleegd op 18 mei 2018, via <http://pro.g-o.be/blog/Documents/2010-3%20WO.pdf>